

KOMMUNARKIVET I EN KULTURARVSKONTEXT

**Institutionella perspektiv på kommunarkivens
organisation och utåtriktade verksamhet**

Kristina Hult

Examensarbete (30 högskolepoäng) i arkivvetenskap för masterexamen inom
ABM-mastersprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Ann-Sofi Klareld

År: 2022

Title

MUNICIPAL ARCHIVES IN THE CONTEXT OF CULTURAL HERITAGE – Institutionalized perspective on municipal organizational structures and archival outreach.

Abstract

This thesis aims to unveil existing differences when it comes to the placement of the City Archive within the structural frames of the Swedish municipal governance. Neo-institutionalism and Scandinavian institutionalism have been applied, with the perspective of Terry Cook's ideas about archival paradigms in archival science, with a focus on outreaching activities. Swedish local governance relies on municipal autonomy. According to jurisdiction, like the Archives act and the Public Access to Information and Secrecy Act, every municipality must have an appointed committee responsible for their municipal archives. This means that an archive can be found on different levels in the hierarchy of the local government. Unless the municipal council choose to make an active decision, the municipal executive committee are predestined to act as the local archival authority. Malmö City Archive belongs to the Cultural Administration and states an example of an archive belonging to a differing council. This distinction is the main reason I was interested in researching this area further. In recent years there have been expectations of increased public understanding and interest of the archives as a source of information and knowledge. Therefore, the question arises whether there is a connection between outreach and the organizational structure of the city archives - or not. The research was conducted based on three interviews with archivists and a questionnaire sent to all 290 municipalities. The result indicates that there is no distinct correlation between organizational structure and outreach. 2/3 of the respondents stated that they are engaged with outreach activities. Whereas only 3.4% are organized under an irregular archival authority. The purpose of the performed interviews was to address this question further and look at the archivists' experiences of how the organizational structure effect the organizational function. According to the archivists there is a positive effect when it comes to the outreaching activities offering great possibilities for cooperation with other GLAM institutions within the same Administration. But when it comes to performing their tasks as supervising archival authority the archivist would prefer a higher placement in the hierarchy of the local government. Preferably directly under the municipal executive committee.

Keywords

municipal archives, city-archives, information science, cultural policy, archival science,

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	4
2. Syfte och frågeställning	8
2.1. Syfte.....	8
2.2. Frågeställningar	9
2.3. Avgränsning.....	9
3. Bakgrund	11
4. Teori och tidigare forskning	15
4.1. Arkivteori.....	15
4.2. Organisationsteori.....	17
4.2.1. Organisationsteoretiskt förhållningssätt till offentlig sektor	18
4.2.2. Institutionell teori	18
4.3. Tidigare forskning	22
5. Metod och material	29
5.1. Intervjuer.....	30
5.2. Enkät	31
5.3. Urval	32
5.4. Etiska perspektiv.....	33
6. Resultat och analys	34
6.1. Enkätundersökning	34
6.1.1. Är arkivet del av ett kommunalförbund?.....	34
6.1.2. Är kommunstyrelsen arkivmyndighet?	35
6.1.3. Vilken förvaltning tillhör arkivet?.....	35
6.1.4. Vilken avdelning/enhet tillhör arkivet?.....	37
6.1.5. Omorganisationer	38
6.1.6. Omorganisationens konsekvenser	39
6.1.7. Utåtriktat arbete.....	40
6.2. Intervjuer.....	41
6.2.1. Arkivets roll och funktion	42
6.2.2. Utåtriktad verksamhet och förväntningar.....	43
6.2.3. Organisation och förändring.....	44
7. Fördjupning och diskussion	47
7.1. Kommunarkivens institutionella sammanhang.....	47
7.2. Historik	48
7.3. Uppdrag och förutsättningar	49
7.4. Kommunal organisation.....	50
7.5. Kommunarkiven i förhållande till ABM- institutionerna.....	52
7.6. Nyinstitutionella tolkningar	53
7.6.1. Isomorfistiska tendenser.....	55
7.6.2. Institutionalistiskt perspektiv	55
7.6.3. Organisationsfrågor.....	57
8. Slutsats	59
8.1. Avslutning.....	61
Referenser	63

1. Inledning

Den här uppsatsen handlar om en fråga som följt mig genom hela min arkivvetenskapliga utbildning. Hur kommer det sig att kommunarkivens organisation ser olika ut från kommun till kommun och kan det medföra något för verksamhetens inriktning? När examen nu närmar sig konstaterar jag dessutom att jag inte varit ensam om att ställa mig den. Frågan har funnits med även hos de som har läst mastersprogrammet tidigare och väcker även intresse bland yrkesverksamma inom fältet. Ett av de kommunarkiv vi återkommande kommit i kontakt under utbildningens gång utgör organisatoriskt sett en del av Kulturförvaltningen, medan andra tillhör Kommun- eller Stadsledningsförvaltningen. Uppsatsämnet kretsar därför kring kommunarkiv och hur de organiseras inom den övriga förvaltningen, samt i vilken mån de ser utåtriktat arbete som en del av sitt uppdrag. När jag närmade mig arkivvetenskap för två år sedan förväntade jag mig att mötas av fasta sanningar och tydliga strukturer. Ordning och reda med andra ord. En uppfattning som förhållandevis snabbt blev kullkastad. Det finns massvis med variabler som ställer till det vad gäller enhetlighet inom fältet informationshantering. Arkivvetenskapens främsta teori, Proveniensprincipen, har tagit fasta på detta och bygger på att ursprunglig ordning kanske är viktigare än enhetlig ordning. Inom den kommunala arkivverksamheten förekommer variationer i organisationsstrukturen (Ingrid Eriksson Karth & Anna Karin Hermodsson 1995, s. 253) som en följd av att några kommuner valt att avvika från det ursprungliga. Kommunarkivens inordnande i den kommunala förvaltningen är som den här undersökningen kommer att visa, resultatet av ett potpurri av lagar, förordningar, organisationstrender och politiska förutsättningar.

I kommunallagen står fastslaget att Sveriges 290 kommuner har organisationsfrihet. Det innebär att kommunerna kan utforma sin organisation så som de anser den bäst lämpad (Stig Montin & Mikael Granberg 2021, s. 22). Som en följd av detta är inget organisationsschema det andra likt. Arkivverksamheten bygger på en ansvarsfördelning mellan fullmäktige, nämnderna och arkivmyndigheten. Uppdraget utgår från arkivförfattningar och kommunallagen. Utöver dessa bestämmelser finns stora möjligheter att anpassa hur arkivverksamheten ska bedrivas. Förvaltningens storlek och verksamhetens omfattning är avgörande för hur arkivverksamheten organiseras och verkställs. Förvaltningschefen ansvarar för att delegera ansvar till lämpliga funktioner, samt har ansvar för att rätt kompetens

och tillräckliga resurser finns att tillgå (Eva Lindelöw Sjöo & Lars Harbe 2015, s. 23). Genom att avlägsna sig från kommunlednings-/stadsledningsförvaltningen finns en risk att tappa denna direkta koppling till kärnuppdraget samtidigt som nya möjligheter öppnas. Som en del av exempelvis kulturförvaltningen finns andra möjligheter att fokusera på kulturarvet i fråga om insamling och utåtriktat arbete, eftersom dessa frågor ingår i den övergripande nämndens mål och vision. Frågor om utåtriktat arbete inom arkiven har fått alltmer fokus inom den arkivvetenskapliga forskningen och den kulturpolitiska sfären under senare år. Sedan 1990-talet framhävs arkiven som resurs i samband med de närliggande biblioteks- och museiinstitutionerna under samlingsbeteckningen ABM. I Arkivutredningen beskrivs institutionernas gemenskap på följande sätt:

Arkivinstitutioner, bibliotek och museer har liknande uppdrag om att ta emot eller samla in, ordna, beskriva, bevara, tillgängliggöra och förmedla information. De tre typerna av institutioner beskrivs ofta [sic!] minnesinstitutioner som förvaltar viktiga delar av kulturarvet.

Arkivutredningen, 2019, ss. 165–166

I Malmö har man tagit fasta på kopplingen mellan institutionerna och hittar dem alla under en och samma förvaltning. Malmö stadsarkiv får med sin ”nya” (Klara Asp & Mathias Carlsson 2017) profil här utgöra exempel på utvecklingen hos en arkivverksamhet som befinner sig inom Kulturförvaltningen sedan dess omorganisation 1999. Den nya profilen utgörs framför allt av en mer utåtriktad inriktning. Här avses det program av arrangemang som arkivet erbjuder, bestående av föreläsningar, utställningar, stadsvandringar med mera, samt tillgängliggörande av arkivberättelser i digitala rum. Stadsarkivet utgör även en filial till Malmö stadsbibliotek.

Kommunarkivet kan alltså återfinnas på olika platser i strukturen beroende på vilken kommun som är objekt för undersökningen. Jag frågar mig här vad detta innebär för arkivens verksamhetsuppdrag och om det påverkar hur arkivarierna upplever sin yrkesroll? Anna Christina Ulfsparré (1995) sammanfattar arkivariers roll med att de ”både vårdar arkiven och tjänar som en vägledare in i dem, en förmedlare mellan arkiven å ena sidan och administratör, ’allmänhet’ och forskare å den andra.” (Ulfsparré 1995, s.1). De olika delarna tillåts uppta olika mycket arbetstid beroende på vilken institution arkivet tillhör. Med fokus på de kommunala arkiven, handlar det här närmast om huruvida det spelar någon roll för arbetsfördelningen vilken förvaltning kommunarkivet tillhör. Eftersom den här uppsatsen skrivs inom mastersprogrammet för ABM, *arkivvetenskap, bibliotek och informationsvetenskap samt museologi* medför det att mitt perspektiv på informationshantering har tyngdpunkt i/på kommunikation kring kulturarv och förmedlande verksamheter. Mats Burell och Carina Sjögren (2018) klargör att den

traditionella arkivarierollen länge var helt inriktad på att ta emot, ordna och förteckna arkiv utan tankar på att underlätta arkivens tillgänglighet och sökbarhet. Förklaringen till detta menar Burell och Sjögren kan spåras till arkivlagen som ett barn av sin tid, då stora delar av arbetet med den gjordes i slutet på 80-talet (ss. 321–322). När denna uppsats skrivs går arkivsverige i väntans tider på en uppdatering, efter att arkivutredningen *Härifrån till evigheten* presenterades 2019 (Arkivutredningen 2019).

Det arkivvetenskapliga perspektivet öppnar med sitt tvärvetenskapliga innehåll upp för fler möjligheter att se på arkivets roll. Epistemologiskt sett har arkiven länge studerats utifrån sina funktionella förutsättningar (Berndt Fredriksson 2003, s. 2). Det har hänt mycket sedan de första arkiven skapades. Grundförutsättningen för deras varande utgörs fortfarande av att samla dokument och bevara arkivmaterial så att information går att återfinna och inte går förlorad. Den teknologiska utvecklingen och den arkivvetenskapliga forskningen har bidragit med nya synsätt på arkivens praktiska förutsättningar och symboliska betydelse. Inom den moderna arkivvetenskapen studeras arkiv och arkivmaterial efter den arkiviska vändningen även utifrån hur de har format förståelsen av de dokument de innehåller. Fokus har flyttats från institutionen till artefakterna. Som en följd av detta sätts även ljuset på arkivariernas roll i fråga om tillgängliggörande och förmedlande. Något som den här uppsatsen tar fasta på genom att utgå från arkivariernas upplevelser kring sambandet mellan organisation och utåtriktat arbete. Terry Cook (2013) har varit en tongivande förespråkare för att en rad paradigmskiften ägt rum inom arkivvetenskapen som i sin tur påverkat verksamhet och yrkesroll för de som arbetar inom arkivsektorn. Fokus har flyttats från: “evidence to memory to identity and community” (Cook 2013, s. 95). Arkivarien går från att vara väktare av fasta sanningar till att öppna upp arkiven och välkomna tolkningar.

Beata Losman (1998) skriver att kommunarkiven tillhör de mest okända arkiven och att det förmodligen beror på att de inte ses som arkivinstitutioner. Losman påpekar att en del av kommunarkiven, särskilt de som finns i större städer har vuxit ut till institutioner och då ofta kallar sig stadsarkiv men att de flesta kommunarkiv fortfarande ses som ”en blindtarm till förvaltningen, dvs de finns och kan bli till besvär, om de inte sköts, men är inte till någon större glädje.” (Losman 1998, s.1). En god organisation och disciplin hos förvaltningarnas arkivansvariga tillsammans med intresset hos den kommunala arkivmyndigheten är ingredienserna för att mindre kommuner ska lyckas med informationshanteringen enligt Losman (Ibid.). Vid tiden för Losmans *Steg mot öppna kommunarkiv* (1998) menar författaren att

arkivbestånden hos kommunerna har potential att bereda betydligt mer glädje än vad som dittills varit fallet. I skriften slår hon ett slag för hur detta ska gå till och gör ett viktigt inlägg i hur kommunarkiv kan arbeta med utåtriktad verksamhet. Kommunarkivarien ses som den främsta resursen för att möjliggöra detta i kombination med arkivlokaler som tillåter studiebesök och ett separat studierum med utrustning anpassad efter de behov som finns (Ibid., s.28). Losman (1998) antyder att det är upp till personen som arbetar på arkivet om utåtriktad verksamhet kan genomföras eller ej. Personlig läggning, tycke och smak tycks vara mer avgörande än ett uttalat uppdrag så länge det finns rumsliga resurser och ekonomi att utrusta dem. Den här undersökningen tar även in det organisatoriska fältet som kommunarkivet befinner sig inom för att fördjupa förståelsen för kommunarkivens förutsättning att arbeta med utåtriktad verksamhet. I förlängningen är även kommunarkivarien en del av flera organisatoriska fält som alla i sin tur präglas av institutionaliserade värderingar och normer. Vad det innebär i sammanhanget kommer den här uppsatsen att analysera baserat på intervjuer och enkätsvar från yrkesverksamma på svenska kommunarkiv runt om i landet.

2. Syfte och frågeställning

I Sverige finns det 290 kommuner, vilket innebär att kommunarkiv eller stadsarkiv utgör en stor del av den svenska arkivsektorn. Med sin rikstäckande spridning är de en självklar del av medborgarnas liv utan att för den delen finnas med i medvetandet hos dem. Det talar för att de förtjänar lite mer uppmärksamhet, något en utåtriktad verksamhet kan bidra med. För mig som är på väg ut i arbetslivet är det naturligt att reflektera kring den kommande arbetsmarknaden och vad som präglar yrkesrollen. Vilka faktorer påverkar egentligen ramarna för det uppdrag som väntar? Uppsatsen skrivs inom mastersprogrammet för ABM, vilket medför att mitt perspektiv på informationshantering har tyngdpunkt i kommunikation kring kulturarv och förmedlande verksamhet.

Som nämnts i inledningen har jag burit med mig frågan om kommunarkivens olika organisatoriska förutsättningar en längre tid. Vid upprepade tillfällen har jag lyft frågan i olika sammanhang både inom utbildningen och i arbetslivet utan att ha kommit fram till något tillfredställande svar. Denna uppsats ger möjlighet till fördjupning i frågan. Jag tar avstamp i de samtal som pekar på att ett kommunarkiv som organisatoriskt tillhör Kulturförvaltningen, i motsats till ett som tillhör stadsledningsförvaltningen, troligen markerar en mer kulturarvsorienterad profil. Utifrån denna grundtes har jag valt att koncentrera min undersökning av arkivens uppdrag kring kommunarkivens möjligheter att arbeta med utåtriktad verksamhet. Jag anser detta fokus vara befogat eftersom det är en viktig del av den arkivvetenskapliga diskussionen om tillgänglighet och tillgängliggörande, och något som ramar in frågor som ökat i aktualitet på senare år. Denna argumentation utvecklas i följande avsnitt.

2.1. Syfte

Syftet med uppsatsen är att problematisera den kommunala arkivverksamhetens organisation och lyfta frågan om förutsättningarna för utåtriktad verksamhet. Uppsatsens fokus är att diskutera de variationer som förekommer, hur de uppkommit, samt att utforska konsekvenserna av organisationsförändringar utifrån arkivariernas upplevelser. Organisationskulturella, institutionella, samhällsvetenskapliga, kulturpolitiska och arkivvetenskapliga perspektiv appliceras för att erbjuda olika förklaringsmodeller för att förstå kommunarkivens historiska utveckling och argumentera för dess roll i samtiden. Uppsatsen bör därmed ses och

förstås som en inledande explorativ studie som väcker frågor lämpade för mer djupgående forskning.

2.2. Frågeställningar

Här presenteras de frågeställningar som jag ämnar arbeta utifrån för att uppnå det presenterade syftet:

- Vilka variationer förekommer inom den kommunala organisationen av arkiven?
- Vilken betydelse upplever arkivarier inom den kommunala sektorn att arkivets organisationstillhörighet har för den utåtriktade verksamheten och hur ser de på konsekvenserna av genomförda eller förestående organisationsförändringar?
- Hur påverkar kommunarkivets organisatoriska placering verksamhetens inriktning?

2.3. Avgränsning

Jag kommer inte att göra någon värderande jämförelse av de uppfattningar som förekommer inom de olika organisationsstrukturer som analyseras. Min avsikt är inte heller att peka på för- och nackdelar med de olika organisationsstrukturerna och därigenom värdera om det finns ett mer och ett mindre lämpligt alternativ. Att värdera och belysa kommunorganisationer och kommuners socioekonomiska förutsättningar är alltför komplext för att, inom ramen för den här uppgiften, utgöra underlag för en rättvis jämförelse.

Utåtriktad verksamhet har valts som fokusområde eftersom spänningen mellan förväntningarna på vad arkiv ska användas till, gentemot vad som faktiskt ingår i kommunarkivens kärnuppdrag, är intressant att problematisera. Likaså representerar utåtriktad verksamhet en tydlig gemensam nämnare för ABM-programmets inriktningar tre inriktningar: arkivvetenskap, bibliotek och informationsvetenskap samt museologi. Jag är medveten om problematiken att arbeta med utåtriktad verksamhet som avgränsning i efterdyningarna av en pandemi som inneburit sociala restriktioner, distansering och viss nedstängning av samhället. Samtidigt som frågan kan upplevas avlägsen för många av de verkamma som följd av detta, anser jag att det är viktigt att sätta ljuset på frågan så att arbetet med att öppna upp för tillgänglighet och publikt arbete igen inte avstannar. Min inriktning understöds vidare av att kunskap om arkivfunktionen är

högst angelägen i tider präglade av demokratisk instabilitet. I vår roll som aktiva medborgare är det vår plikt att känna till, upprätthålla och ta del av de demokratiska rättigheterna.

Utifrån den kommunala organisationsstrukturen finns det flera olika nivåer att lägga fokus på i en undersökning som fokuserar på kommunarkiv. Variationerna mellan kommunerna sker förenklat inom nämnd, förvaltning och avdelning med undantag för sektorbaserad kommunorganisation. Eftersom det faktiska arbetet sker inom förvaltningens ramar, och det är där den kommunala organisationsfriheten är som störst, utgår analysen främst från förvaltningstillhörigheten.

3. Bakgrund

Arkivet kan ses som en samling av handlingar, en byggnad, en lokal eller som en organisation. I den här uppsatsen är det främst tal om organisationen. Ur ett samhällsvetenskapligt perspektiv är arkivfunktionen densamma oavsett vilken kommun det handlar om. Arkivlagen (SFS 1990:782) är bara en av många lagar och regler som ligger till grund för kommunarkivens kärnuppdrag, vilket påpekas inledningsvis. Arkivet är en viktig och demokratiskt legitimerad samhällsfunktion i sig men utgör även en nyckelroll som stödfunktion för andra samhällsviktiga verksamheter. Det föranleder oss att anta att en viktig förutsättning för detta är att de organiseras på samma villkor. Samtidigt får vi inte glömma att en lösning sällan passar alla och att utgångspunkten är det svenska statsskicket reglerat i Regeringsformen (SFS 1974:152) med en kommunal självstyrelse som erbjuder kommunerna stor valfrihet. Vad denna består i och hur utbredd den är bland kommunarkiven kommer vi att återvända till.

Kommunarkiv utgör myndighetsarkiv och är en del av de offentliga arkiven. Arkiv inom kommunal sektor kallas antingen för stadsarkiv eller kommunarkiv. Detta hänger oftast samman med om orten arkivet tillhör benämns som stad eller kommun. Historiskt sett har benämningen berott på att tätorter haft olika rättigheter som medfört olika benämningar. I lagtext benämns alla städer som kommuner sedan kommunalreformens införande 1971 då alla kommuntyper jämställdes. Det finns dock inga bestämmelser för hur kommunerna själva väljer att benämna sig vilket medfört att några kommuner återtagit benämningen stad (Sveriges kommuner och regioner 2021). I den här uppsatsen förekommer båda benämningarna. Kommunarkiv används dock som ett sammanfattande begrepp i likhet med lagtexter och har fått visst företräde i syftet att anonymisera.

Enligt paragraf 7 i arkivlagen ska det finnas en *arkivmyndighet* inom statlig och kommunal förvaltning. Inom den statliga förvaltningen är det Riksarkivet som utgör arkivmyndighet. Enligt paragraf 5 ska arkiven regelbundet inspekteras av arkivmyndigheten. Fjärde punkten under paragraf 5 innebär att Riksarkivet i rollen som statlig arkivmyndighet ska ge råd till kommunerna i arkivfrågor och verka för enhetlighet och samordning. De kommunala arkivmyndigheterna ska enligt lag ansvara för tillsynen av arkivvården vid kommunens nämnder samt vårda arkiven som arkivmyndigheten enligt överenskommelse övertagit. Utöver detta regleras övriga ansvarsfrågor för arkivvården och de kommunala arkivmyndigheterna i

lokala föreskrifter sammanfattade i arkivreglementen som upprättas av kommunfullmäktige. På senare år förekommer det att kommunens arkivhantering regleras i utfärdade arkivregler eller riktlinjer. I det fall ett kommunförbund bildar en egen kommun anses förbundsstyrelsen vara arkivmyndighet, vilket dock inte entydigt framgår av arkivlagen. Kommunala arkivmyndigheter tar emot arkiv från kommunala myndigheter enligt arkivlagen paragraf 9. Stockholms stadsarkiv, Värmlandsarkiv och Malmö stadsarkiv utgör dock undantag enligt *Förordning om särskilda arkivuppgifter för vissa kommunala arkivmyndigheter* (SFS 2013:791). I förordningen framgår att de tre nämnda arkiven får ta emot statliga handlingar om verksamhetsområdet för handlingarna befinner sig inom någon av dessa regioner eller kommuner. (Burell & Sjögren 2018, s. 46)

Det är föreskrivet i arkivlagen (SFS 1990:782) att kommunstyrelsen utgör arkivmyndighet om inget alternativ aktivt utnämns av kommunfullmäktige. Enligt arkivlagen är det dock endast kommunfullmäktige som får meddela om lokala föreskrifter om arkivvården utöver de i arkivlagen förankrade arkivreglementena. Den nämnd som utgör arkivmyndighet beslutar själv hur verksamheten ska bedrivas. Traditionellt sett stannar den nära kommunstyrelsen vilket knyter an både till kärnuppdraget, att vara en stödfunktion till den styrande förvaltningen, samt till den historiska utvecklingen av arkivfunktionen i sig där arkiven växt fram nära centrum för makten med syftet att säkra legitimitet och beståndens autenticitet.

Arkiven omnämns även bland de kulturpolitiska målen (Kulturdepartementet 2009) samt i kursplanen för ämnet historia i den svenska läroplanen: *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022* (Skolverket 2022) vilket visar på dess mångfacetterade roll i samhället. På statlig nivå kanske Riksarkivets organisatoriska position kan tolkas som ett resultat av det förskjutna intresset och en eventuell förebild för hur kommunarkiv kan organiseras. Riksarkivet inordnas idag under Kulturdepartementet från att tidigare tillhört ecklesiastikdepartementet. Denna typ av närmande kan på kommunal nivå ses som resultatet av att kommunarkiv, stadsbibliotek och museum ibland samsas inom samma förvaltning, under benämningen kulturförvaltningen eller kultur och fritidsförvaltningen beroende på organisation. Hur förekommande detta är kommer den granskande delen av uppsatsen att redogöra för. De olika benämningarna på förvaltningen kan tolkas som lingvistiska symboler som väcker associationer utifrån institutionella normer och värderingar. Kommunarkivets placering i organisationen blir därmed laddat med olika värderingar utifrån de oskrivna normer som förekommer inom förvaltningsorganisationen.

Kommunerna har haft direktiv i form av råd och anvisningar för vård och ordnande från Riksarkivet sedan 1933. Det rör sig följaktligen om cirka 90 år. Sven Nilsson, docent i litteraturvetenskap, författare och debattör i frågor som rör kulturliv menar att kulturarvsbegreppet gör entré först på 1990-talet, nästan 60 år senare (2003). Omräknat innebär det att medvetenheten om materialets potential ur ett kulturpolitiskt perspektiv endast funnits med en tredjedel av den tid som kommunerna haft ett uttalat arkivansvar. De senaste 30 åren har samtidigt präglats av en digital revolution som lett till det informationsamhälle vi är en del av idag. Den digitala tekniken har öppnat upp möjligheter för arkiven att nå ut till *Förordning om särskilda arkivuppgifter för vissa kommunala arkivmyndigheter* medborgarna. Samtidigt har belastningen av samhällsadministrationens producerande av dokumentation lett till ett tilltagande informationsflöde som medfört stora utmaningar för arkiven.

I arkivutredningen framgår att det på nationell nivå funnits reformidéer för att tillmötesgå den digitala utvecklingen samt stärka arkivens och bibliotekens närmande:

I betänkande Kulturpolitikens arkitektur av 2009 års kulturutredning [Prop. 2009/10:3] föreslogs att Riksarkivet och Kungl. biblioteket på sikt skulle slås samman i en myndighet. Skälet för sammanslagningen var att digitaliseringen upphävde gränsdragningen mellan arkiv och bibliotek. Någon sammanslagning har dock inte genomförts.

Arkivutredningen 2019, s.167

Arkiven har blivit en del av kulturpolitiken genom 2009 års kulturproposition *Tid för kultur* (Kulturdepartementet 2009) samt kulturarvspropositionen (2017) där informationsförvaltning och arkiv förknippas med kulturarv. Med begreppet kulturarv avses materiella och immateriella uttryck för mänsklig påverkan. Förenklat bryts kulturarvsområdet ner i ABM-sektorena. Utbildningarna för arbete inom arkiv, bibliotek och museum har traditionellt sett bedrivits åtskilda men är sedan början på 2000-talet knutna till gemensamma institutioner för kulturvetenskaper (Burell & Sjögren 2018, ss. 109–110). Nilsson (2003, s. 161) framhåller genom att referera till Peter Almerud (2000) att den främsta gemenskapen mellan ABM- institutionerna utgår från förmedlingsperspektiv, bildningsperspektiv, tolkande perspektiv och demokratiperspektiv med argumentationen att användarna står i centrum för dessa olika perspektiv. I Almeruds framställning ingår även det för arkiven viktiga bevarandeperspektivet (2000, s. 17). Jag argumenterar i linje med detta och menar att det är just dessa ABM-perspektiv som sätter fokus på arkivens utåtriktade arbete. Inga-Lill

Aronsson, Björn Asker och Kerstin Rydbeck (2005) skriver om ABM-utbildningarna och vetenskapen och konstaterar att:

arkivens ställning i vissa hänseenden är starkare än systerinstitutionernas. Genom den i Sverige grundlagsfästa offentlighetsprincipen har välordnade och för allmänheten öppna statliga och kommunala arkiv gjorts till en av folkstyrets hörnpelare.

Aronsson, Asker & Rydbeck, 2005, s. 75

Aronson, Asker och Rydbeck antyder att arkivens legitimitet i samhället framträder tydligare gentemot bibliotek och museum. Josefina Andersson och Anna Åkesson (2012, s. 54) refererar till Anna Christina Ruterquist och Anders Hjertén (2005) och skriver att: ”Arkivens kulturpolitiska roll är viktig men underordnad uppgiften att säkra rättstryggheten i samhället”. Detta kan kopplas till det Nilsson (2003) och Almerund (2000) omnämner som bevarandeperspektivet. Ruterquist & Hjertén (2005) skriver att sambandet och samsynen på ABM-området skiljer sig åt när det kommer till det personliga planet respektive det institutionella planet. På det personliga planet fungerar det bra eftersom cheferna för respektive verksamheter känner till och respekterar varandras verksamheter. Därutav har diskussionen om möjligheten att hitta gemensamma strategier bra förutsättningar. Mänskligt uppförande i roller gör att institutionerna kommer till liv (Mats Alvesson & Kaj Sköldberg 2017, s. 4). Däremot är det på det institutionella planet inte fullt lika enkelt eftersom lagar, regleringsbrev, politiska målsättningar och uppdrag skiljer sig åt mellan de olika sektorerna.

Sammanfattningsvis åtskiljer sig huvudmannskapet väsentligt. Eftersom Riksarkivet förmedlar de statliga medlen och direktiven för arkiven har Kulturrådet inget tillsynsansvar över dem utan får endast indirekt inflytande. Politiskt styrda organisationer ska följa de mål som politikerna getts mandat att formulera. Utsedda tjänstemän och chefer kan inte utan hänsyn utveckla nya strategier och allianser på egen hand (Ruterquist & Hjertén 2005, s. 17). Det förekommer emellertid ledningsfilosofier som är mer tillåtande, vilket kapitel fyra kommer att återkoppla till under avsnittet organisationskultur. Tom Christensen skriver att: ”Starkare institutionella drag i offentlig organisation kan ha både positiva och negativa sidor precis som byråkratiska organisationsformer.” (2004, s. 73). Det finns inte något i dem i sig som kan värderas utan det viktiga är vad de fylls med och hur de används (Ibid).

4. Teori och tidigare forskning

Studiet av offentliga organisationer har en naturlig hemvist inom kritisk samhällsvetenskaplig forskning (Mats Alvesson & Stanley Deetz 2000) men kan även förstås genom organisationsteorier som bottnar i en mängd olika vetenskapliga inriktningar. Arkivvetenskapen utgör i sig ett tvärvetenskapligt fält med många dimensioner. Analysen i den här uppsatsen tar avstamp både i arkivteori och organisationsteori. Båda teorier omfattar smalare avgränsningar. Analysen rör sig samtidigt i gränslandet till samhälls- och kulturvetenskapliga diskurser. I följande avsnitt presenteras en redogörelse för de delar jag utgår från i min tolkning av resultat och analys, samt vad urvalet bygger på.

4.1. Arkivteori

För att förstå arkivens uppgift och arkivariens roll i sammanhanget tar argumentationen avstamp i arkivteori och den forskning som behandlar arkivvetenskapens förändrade fokus genom tiderna. Inom arkivvetenskapen är Terry Cook en av de tongivande forskarna (Francis X. Blouin 2021) Cook representerar med sin forskning både förändringsperspektiv och arkivvetenskap. Cook presenterar och problematiserar arkivinstitutionerna och arkivarieyrket genom att diskutera dem utifrån fyra paradigmen. *Evidence, memory, identity and community: four shifting archival paradigms* (2013) heter artikeln som publicerats i *Archival Science* där Cook redogör för hur vi ser på arkiven och hur den alltmer globaliserade världen medför ett mer gränsöverskridande interaktionssätt människor emellan. Av artikelns titel framgår Cooks benämning av de fyra paradigmen tydligt. Det första paradigmet: *evidence*, fokuserar på arkivet som en reservoar av juridiska bevis och arkivariens roll är att agera objektivt och vaka över materialet. I det andra paradigmet: *memory*, får arkivarien en mer aktiv roll där hen tillåts göra värderande bedömningar av vilket material som kan vara intressant ur historiskt forskningsperspektiv. I det tredje paradigmet: *identity*, blir arkivet som institution till en samhällelig resurs. Detta paradigm utvecklades under 70-talet och sträcker sig enligt Cook fram till vår nutid. Yrkesrollen blir därmed stärkt och den arkivvetenskapliga forskningen bidrar med legitimitet. Identitetsbegreppet förklaras bäst med Cooks egna ord i följande citat:

Identity is the key concept of the third paradigm—the archivist’s own identity as a conscious mediator aiding society in forming its own multiple identities through recourse to archival

memory and as an active agent protecting evidence in the face of the blistering complexity of rapidly changing societal organizations and digital media.

Cook, 2013, s. 113

Det handlar om det komplexa samspelet mellan arkivariens roll och samhällets identitetssökande i den ständigt föränderliga omvärlden. Även arkivvetenskapen är komplex i det att den rymmer influenser från olika discipliner som bland annat kommer med kritiska perspektiv och framhäver att det inte finns en objektiv sanning.

Arkivet måste därmed bereda plats för flera röster och när det fjärde paradigmet: *community*, tar form sker just detta genom att arkivarien blir mer av en medlare som börjar navigera i samhällets många olika verkligheter och interagera med olika grupperingar. Arkivarien har därmed gått från att vara en tyst väktare till att bli en aktiv förmedlar av kunskap. Eller med Cooks egna ord: ”The archivist has been transformed, accordingly, from passive curator to active appraiser to societal mediator to community facilitator.” (2013, s. 116).

Även om det fjärde paradigmet beskrivs som ett demokratiserande av arkiven i stort är det främst det tredje paradigmet som beskriver kommunarkivens varande och den roll, de arkivarierna som är verksamma där intar. Arkivet som samhällslig resurs och arkivarien som medborgarens länk till denna. Det fjärde paradigmet talar möjligen för allmänhetens medvetande om arkivfunktionen och samlande i stort. Cooks arkivvetenskapliga perspektiv visar enligt mig tydligt de strömningar som skett mot alltmer tillgängliga och öppna arkiv vilket följande citat implicerar: ”Archives also moved from being a cultural and heritage resource underpinning the academic elite to becoming a societal foundation for identity and justice.” (Cook 2013., s. 112) Bilden av arkiven som stängda förvaltningar där det gemensamma kulturarvet finns nyanseras när den förmedlande rollen får en naturlig plats i arbetet gentemot medborgarna. Den kommunala sektorns handlingar finns på kommunarkiven i egenskap av att de är allmänna handlingar. Medborgarens rätt till insyn har i sig en starkt legitimerande funktion.

Juhani Saarenheimo (1997) skriver om *De västerländska arkivens uppfattning om sin uppgift och roll under olika tider* i Arkiv, samhälle & forskning:

Under de 2 senaste årtiondena har man nästan överallt bland personer som arbetar i arkiven stött på en grundläggande osäkerhet om arkivens ställning i dagens värld och i ännu högre grad i framtiden. I vilket yrke som helst finns det en risk att de dagliga svårigheterna, som ofta ter sig oöverkomliga skymmer, alla vidare perspektiv på arbetsprocessen. Detta gäller i synnerhet perioder som präglas av kriser och snabba förändringar. Då kan det vara motiverat att fråga sig vilket grundläggande syfte man arbetar för. Arkivens uppgift är att tidsmässigt vidga

tillgängligheten för information i dokumentform. [...] Denna grundläggande uppgift står fast men de övriga uppgifterna och sättet att utföra dem är beroende av samhällets strukturer och rådande värderingar.

Saarenheimo, 1997, s. 71

Saarenheimos text anknyter till den skola inom organisationsteori som jag valt att arbeta med för att visa hur arkivens omgivande organisationsstruktur kan påverka arkivariernas upplevelse av uppdraget, nämligen institutionell teori. Saarenheimo menar att samhällets strukturer och värderingar utgör grunden för hur ”övriga” uppgifter inom arkiven ska utföras och hur.

4.2. Organisationsteori

Eftersom värderingar utgör själva kärnan i institutionell teori anser jag den lämpad för att använda som ramverk vid analysen av de olika organisationsvariationer som genomförd undersökning resulterat i. Institutionell teori och den vidareutvecklade nyinstitutionella skolan med skandinavisk prägning är en av de yngre organisationsteorierna och bidrar med en avgränsad begreppsapparat att applicera för analysen av det insamlade materialet. Organisationsteori innehåller ett brett spektrum av perspektiv hämtade från olika akademiska discipliner och är under ständig utveckling.

Mary Jo Hatch (2002, ss. 19–24) poängterar svårigheten med organisationsteorins komplexitet. Det faktum att den rymmer både klassiska, moderna, symboliskt tolkande och postmoderna perspektiv från flertalet åtskilda akademiska discipliner ger utrymme för kritik. Organisationsteorin kan upplevas alltför spretig och tidvis full av motstridigheter mellan dess olika perspektiv. Samtidigt utgör just denna kritik, förespråkarnas starkaste försvar. Organisationens mångfald kräver en generös palett av perspektiv för att kunna förstå omfattningen av de problem som studeras. Det finns alltid en risk att det perspektiv forskaren väljer innebär att andra perspektiv väljs bort. Organisationsteorins generositet öppnar upp för möjligheten att vara mer flexibel och hitta nya infallsvinklar att pröva materialet mot. Hatch menar att postmodernistiskt sett kan:

En användning av flera olika perspektiv [...] ge oss flera olika möjligheter när det gäller vår konstruktion av verkligheten och vår förståelse för andras konstruktioner, men det finns ingen garanti för att denna kunskap är bättre eller mer omfattande än någon annan, eftersom det inte finns någon universell måttstock med vars hjälp vi kan mäta ”bättre” eller ”mer omfattande.

Hatch, 2002, s. 26

Alvesson och Sköldberg ansluter sig till Hatch (2002) och beskriver kritisk teori som ett tolkande av meningsnivåer med både förstående och förklarande element. Samhällsvetenskap handlar om att ge betydelse åt olika fenomen. Det som ses som

naturligt och självklart ska problematiseras (2017, s. 247). Häri tar idén till denna uppsats och genomförandet av undersökningen avstamp utan att, som citatet ovan nämner, nödvändigtvis landa i ett entydigt resultat.

4.2.1. Organisationsteoretiskt förhållningssätt till offentlig sektor

Christensen (2004) som utgår från skandinavisk organisationsteori menar att den tydligaste skillnaden mellan privata och offentliga organisationer är den demokratiska förutsättningen med en folkvald ledning. Vidare ”är de multifunktionella och skall tillvarata delvis motstridande hänsyn” (Ibid., s. 3). Något som sannerligen gör sig gällande för kommunarkiven. I boken utgår författarna från ett instrumentellt och två institutionella perspektiv som de kallar kulturperspektiv och mytperspektiv. Det instrumentella perspektivet utgår från klassisk organisationsteori där offentliga organisationer ses som ett redskap eller verktyg, som ledningen förfogar över bäst den önskar. Något som motsvaras av hur man traditionellt sett ser på kommunarkiv. I motsats till detta innebär det institutionella perspektivet att organisationer har ett mer självständigt inflytande på beslutsprocesser och en uppsättning egna regler, normer och värderingar som ligger till grund för processerna. Med hjälp av det perspektivet kan jag i min analys peka på hur både interna influenser och intryck från omvärldens institutioner påverkar kommunarkivarierna och deras verksamhet. Det institutionella perspektivet, som av författarna kallas *kulturperspektivet*, handlar om föreställningen om institutionaliserade organisationer och fokuserar på informella, interna värderingar och normer i organisationen. Det andra institutionella perspektivet är *mytperspektivet*, eller föreställningen om institutionaliserade omgivningar, som fokuserar på betydelsen av de värderingar och normer som finns i organisationens omgivningar. (Ibid.) Med kulturperspektiv avses med andra ord organisationskultur. Mytperspektivet kallas även för den nyinstitutionella skolan (Ibid., s. 76). Hädanefter kommer detta att refereras till som nyinstitutionell teori. Analysen är ett resultat av en kombination av de båda perspektiven. Följande avsnitt ger en närmare beskrivning av de båda begreppen.

4.2.2. Institutionell teori

Klassiska teorier om institutioner utgår från sociologiska perspektiv som betonar legitimitet och funktioner som en slags inramning av verkligheten. Institutioner har något med gemensamhet att göra, de omfattar en form av överenskommelser i form av regelverk. Dessa regelverk kan i sin tur vara mer eller mindre transparenta (Lars-Eric Jönsson, Anders Persson & Kerstin Sahlin 2011, s. 9). Kommunarkiven finns till av en och samma anledning även om deras organisation och uppdrag till viss del

tagit olika former. Analysen blir ett sätt att undersöka de normer och regelverk som organisationen utgör. Utmärkande för teorier om institutioner är intresset för de konflikter som uppstår när förändringar av dessa gemensamma överenskommelser sker eller på annat sätt rubbas. Det som exkluderas är minst lika intressant som det som inkluderas och anledningen till dessa ställningstaganden. Vilka delar i kommunarkivens verksamhet ingår egentligen i kommunarkivens uppdrag och vad gör inte det? Nyinstitutionell teori är en vidareutveckling av de klassiska teorierna och kallas även sociologisk institutionell teori eller institutionell organisationsteori (Ibid., s. 84). Nära besläktat med nyinstitutionell teori är skandinavisk institutionalism där fokus ligger på just organisationsförändringar och reformer. Här är förståelsen av beslutsprocesser av särskilt intresse då det tangerar det jag vill undersöka (Eriksson-Zetterquist 2009, s.126).

4.2.1.3. Kontextualisering och organisationsfält

Informella normer och värderingar är något som successivt växer fram. De formas i mötet med interna och externa kontexter och krav. En distinkt kultur utvecklas specifikt för varje organisation. I analysen av detta talar man om institutionaliseringsprocesser som leder fram till att en organisation blir institutionaliserad. Medlemmar inom en organisation skapar tillit till ledningen genom gemensamma värderingar och ledningen litar ömsesidigt på sina anställda utifrån den gemensamma normativa utgångspunkten som utvecklats i institutionaliseringsprocessen (Christensen 2004, s. 73). Kommunarkiven är, i de fall de består av flera anställda, till viss del en organisation i sig själv samtidigt som den i likhet med många av de små kommunarkiven är en del av den hierarkiskt uppställda övergripande kommunala organisationen. Inom nyinstitutionell teori talar man om organisatoriska fält som begrepp för att beskriva omgivningen. Alla organisationer existerar inom fält. Dominerande institutioner, exempelvis offentlig förvaltning, strukturerar organisationsfälten. Den statliga förvaltningen med Riksarkivet i täten påverkar de lokalt förankrade kommunarkiven. Tillhörigheten till ett organisationsfält skapar legitimitet. Inom fältet stöds de mäktigaste representanterna av de mindre organisationerna eftersom det är de förra som organiserat fältets regler och besitter makten att genomdriva dessa. (Eriksson-Zetterquist 2015, s. 296).

4.2.1.4. Isomorfismer

Organisationer är främst avspeglingar av fältets egenskaper och söker i första hand legitimitet enligt DiMaggio och Powell (1983 s. 64) samt Eriksson-Zetterquist, (2015, s. 296) Komplexiteteten i organisationsfält utgörs av att en omgivning både skapas av och skapar organisationer (Ibid., s. 295). Konsekvensen av att

organisationer tillhör fält är att de blir alltmer lika varandra, något som förklaras med begreppet isomorfism. Di Maggio & Powell (1983, ss. 67–74) presenterar tre olika former av isomorfismer: tvingande, imiterande och normativ. Här förklaras dessa med hjälp av Eriksson-Zetterquists (2015) översättning av begreppen. Tvingande isomorfism uppstår ur politisk påverkan. Imiterande isomorfism drivs fram ur känslan av osäkerhet eller tvetydiga mål. Omgivningen är osäker på ett symboliskt plan. Organisationer imiterar framgångsrika organisationer i hopp om att själva bli det. Därigenom får de även motsvande legitimitet som den de imiterar. Normativ isomorfism är en följd av professionalisering inom organisationsfältet och innebär att det blir alltmer homogent. Yrkesverksamma inom organisationsfältet bidrar till att upprätthålla vissa normer som de själva bär med sig från likartade utbildningsbakgrunder samt i de nätverk de utvecklar (Ibid., s. 297). Institutionell isomorfism är en nyckel till organisationers framgång och överlevnad. Isomorfism handlar om hur organisationerna utvecklar gemensam vokabulär enligt Meyer Rowan (1977, s. 50). Denna vokabulär beskrivs som myter med syftet att skapa berättelser om vad organisationerna gör, till exempel när arkivuppdraget beskrivs som ”samhällets minne”. Den gemensamma vokabulären verkar legitimerande och ger organisationen en förklaring till de aktiviteter som äger rum inom den. Utan vokabulären riskerar de att framstå som irrationella/onödiga. (Eriksson-Zetterquist 2015, s. 298) Proceduren upprättar en social ordning som ger status eller speciella egenskaper och kallas institutionalisering.

4.2.1.5. Imitation och reformer

Imitation är något som den skandinaviska institutionella teorin tar fasta på. Imitation förstås här som att reproducera eller kopiera en originalprodukt, vilket förutsätter ”att det finns en bra modell att imitera och det innebär även att det som imiteras är ett givet fenomen.” (Eriksson-Zetterquist 2015, s. 306). I förhållande till arkivens utåtriktade roll kan en möjlig tolkning ur detta perspektiv vara sneglandet på granninstitutionernas verksamheter i ABM-perspektiv eller en organisatorisk förebild i Riksarkivet som en del av kulturdepartementet. Spridningen av idéer och ideal får hjälp av bland annat utredningsrapporter. Dessa idéer och ideal kan utlösa reformer. Både personer och organisationer kan vara bärare och viktiga spridare av idéer och ideal som utgör förebilder för imitation (Czarniawska & Sevón 1996 se Jönsson et al. 2011, s. 100.) Avinstitutionalisering är ett annat viktigt begrepp inom den skandinaviska variationen av nyinstitutionell teori. Efter en tid försöker organisationer göra sig av med eller ”glömma” den modell som varit trend och tidigare legitimerat framgången. Detta sker när trendens status gradvis avtar. Zetterqvist-Erikssons exempel på detta utgörs av

förändringsbenägenhet på kommunal nivå. I slutet av 80-talet försökte många svenska kommuner anta målstyrning för att effektivt nyttja sina resurser. Forskning som ägde rum inom loppet av två år visade att kommuner som 1990 deklarerat att de skulle ägna sig åt att införa målstyrning endast ett år senare knappt ville kännas vid dessa intentioner och nu arbetade efter att införa andra reformer som till exempel köp-utförandemodellen (2015, s. 307). I ljuset av detta kan kommunarkivens förändrade förvaltningstillhörighet ses som en form av avinstitutionaliseringprocess till förmån för att identifieras med andra värderingar och institutionaliseras i ett annat organisationsfält präglad av andra normer.

4.2.1.6. Organisationskultur

Louise Bringselius (2020) skriver och föreläser om ledning och organisation och bidrar i detta sammanhang med att sätta organisationskultur i samband med ledningsfilosofi. Hennes definition av begreppet lyder:

med organisationskultur avses [...] de värderingar, tolkningar och antaganden som ligger till grund för hur vi talar och agerar i organisationer, men också för hur styrsystem, policyer, teknologi och lokaler är utformade.

Bringselius, 2020, s. 16

Organisationskultur kan rymma dilemman och målkonflikter. I dessa lägen kan centrala prioriteringar behövas, uttalade mandat eller andra organisatoriska förutsättningar för att nå fram till en lösning. På detta sätt samspelar kultur och struktur. (Bringselius 2002, s.16) New public management har länge varit utgångspunkten för organisationskultur. I följande avsnitt redogörs utifrån Bringselius (2020 ss. 95–96), för hur tillit som ledningsfilosofi leder till att fokus hamnar på uppdraget och de anställdas engagemang i det. Målet med tillit som ledningsfilosofi är att sätta uppdraget i centrum och på så sätt stimulera samverkan. Begränsande byråkratiska och hierarkiska synsätt får ge efter för helhetstänkande och kan i bästa fall bidra till att lösa både medborgarnas olika individuella behov samt större samhällsutmaningar. Inledningen till Bringselius bok om organisationskultur lyder:

Organisationskultur är nyckeln till framgångsrika organisationer. Den binder ihop historia, nutid och framtid och skapar mening och riktning. Den ger människor bekräftelse, stabilitet och sammanhang i en tid då omvärlden förändras snabbare än någonsin. Den skapar utrymme för olikheter men ger också en etisk grundplatta som visar vilka beteenden som är accepterade. En god organisationskultur får människor att må bra och organisationer att prestera.

Bringselius, 2002, s. 11

Bringselius (2020) beskrivning av organisationskultur har likheter med förståelsen av arkivet. Sammanhanget mellan historia, nutid och framtid som något meningsskapande och eftersträvansvärt betonas. Om vi tillåter oss att förstå kommunal arkivverksamhet som del av den offentliga organisationskulturen eller

väljer att se på arkivet som en del av den organisationskulturella kontext som kulturarvsinstitutioner utgör inser vi snart att dessa båda roller är tämligen svåra att passa in i samtidigt. Med hjälp av detta perspektiv går det att vinna insikter i varför det är så svårt för kommunarkivet att hitta hem i den kommunala förvaltningsstrukturen.

En starkt utvecklad organisationskultur kan ses som något positivt om man tolkar de institutionella eller kulturella dragen som något som höjer det offentliga legitimitet enligt Christensen: ”Institutionella drag gör en offentlig organisation till något värdefullt och ett väsentligt inslag i samhället.” (2004, s. 71.) Det gäller dock endast om de kulturella normer och värderingar institutionen utgörs av är allmänt accepterade och önskvärda (Ibid.).

4.3. Tidigare forskning

Som nämndes i inledningen är jag inte ensam om att fråga mig hur det förhåller sig med kommunarkivets varierande förvaltningstillhörighet. I efterforskningarna i anslutning till den här studien visar det sig att även om jag delar min undran med flera så har det varit svårt att hitta forskning där någon gått vidare med frågan. För att skapa mig en bild av ämnesområdet har jag därför tagit del av en rad masteruppsatser som på olika sätt bidrar med olika aspekter för att förstå arkivfunktionens olika delar utifrån uppdrag, yrkesroll och demokratiska värden. Tidigare forskning om kommuners förändringsbenägenhet ur organisationskulturella perspektiv har också varit viktiga källor även om de inte specifikt handlar om kommunarkivets förutsättningar. Gemensamt för dessa är att de bidrar med insikt i hur kommunal verksamhet kan förstås utifrån de olika organisationsteoretiska perspektiv som presenterats i föregående avsnitt.

Den kommunala arkivfunktionens uppdrag förankras som kort refererats i uppsatsens bakgrund, av lagar, förordningar, utredningar och propositioner. Dessa kan dock inte ses som exempel på tidigare forskning och har i stället fått utrymme längre fram i den diskussion som förs i samband med den fördjupande analysen av resultatet i kapitel 7.

Den fallstudie av Malmö stadsarkiv som Asps och Carlsons (2017) masteruppsats *Det nya stadsarkivet. - En analys av förnyelsen av Malmö stadsarkiv* utgör har varit en viktig ingång i föreliggande studie. Uppsatsen ger en inblick i den omfattande omorganisation som Malmö stadsarkiv genomgått under de senaste årtiondena och

visar hur uppdraget där har blivit alltmer kulturarvsorienterat och gjort utåtriktat arbete till ett tydligt förankrat uppdrag i verksamheten. Vad uppsatsen däremot inte går närmre in på, är den kommunala omorganisation som skedde 1999, med följden att Malmö stadsarkiv kom att inordnas under Kulturförvaltningen. Att undersöka hur kärnverksamheten bedrivs beroende på vilken förvaltning och nämnd som arkivet tillhör är däremot något som Asp och Carlson (Ibid.) lyfter fram som förslag på vidare forskning.

En doktorsavhandling som har gett viktiga insikter om arkivarierollen och utmaningarna med kommunarkivets olika uppdrag och utmaningar är Maria Kallbergs (2013) *“The Emperor’s New Clothes” - Recordkeeping in a New Context*. Kallberg ger tillsammans med Pernilla Depontes forskning ett intressant perspektiv på det som Asp och Carlsson redogör för. Deponte (2016) har tagit intryck av Kallberg (2013) i skrivandet av sin masteruppsats *Stadsarkiv i ny kostym*, med syftet ”att undersöka hur arkivanställda upplever att det publika uppdraget och den utåtriktade verksamheten förändrat deras vardag, och på vilket sätt deras yrkesroll påverkats” (Deponte 2016, s.55). I uppsatsen framkommer att det finns mycket frustration kopplat till uppgifter som hänger samman med den utåtriktade verksamheten. Grunden till frustrationen är delvis att många av uppgifterna som utförs inte är förenliga med arkivarieyrket (Ibid., ss. 46). Deponte föreslår att:

Det skulle [...] vara intressant att undersöka konsekvenserna av den utåtriktade verksamheten på längre sikt, vilken spridning den får till andra arkivinstitutioner samt vilken påverkan den har på arkiven och på kärnverksamheten.

Deponte, 2016, s. 50

Enligt Deponte (Ibid., s. 49) finns en oenighet bland informanterna om utåtriktad verksamhet är en del av kärnverksamheten eller ej vilket även är en fråga jag har med mig under arbetet med den här studien. Mer om detta vid presentationen av resultat och analys från en av de enkätfrågor som ställdes inom ramarna för den här uppsatsen.

Josefina Andersson och Anna Åkesson (2012) *Den kommunala arkivfunktionen. En studie i demokrati* vill i sin masteruppsats:

sätta fokus på den kommunala arkivfunktionen, både för att det inte finns särskilt mycket skrivet i ämnet samt för att det är hög tid att uppmärksamma det hårda arbete som kommunarkivarier och övriga kommunarkivsansvariga lägger ner.

Andersson och Åkesson, 2012, s. 5

Något även jag med mitt bidrag hoppas åstadkomma. Syftet med Anderssons och Åkessons forskning är att analysera hur den kommunala arkivverksamheten fungerar utifrån aspekter såsom befattning och utbildning, lagar och regelverk samt

arbetsituation, ur ett arkivarieperspektiv. Viktiga förutsättningar för en framgångsrik arkivverksamhet som framkommer är att rätt kompetens finns att tillgå och att tillräckliga resurser finns för att genomföra uppdraget så att det inte hamnar i skymundan. Författarna till uppsatsen menar även att en indirekt faktor kan vara möjligheterna till utåtriktat arbete eftersom detta sätter ljuset på arkivfunktionen gentemot medborgarna och blir till en slags marknadsföring. I nyinstitutionella termer kan även detta ses som en form av legitimering. Medan Depontes (2016) informanter ställde sig frågade till om utåtriktad verksamhet är en del av arkivens kärnverksamhet tolkar jag det som att Andersson och Åkesson (2012) utgår från att det är en självklarhet i och med att en av deras enkätfrågor, liksom en av mina, handlar om hur förekommande utåtriktad verksamhet är. En annan aspekt av avsaknaden av utåtriktad verksamhet är den brist på kunskap om arkivfunktionen det kan leda till, och som i förlängningen kan utgöra ett hot mot demokratin utifrån perspektiv om aktivt medborgarskap eller så kallade deltagardemokratiska ideal. Resonemanget bygger på att utåtriktad verksamhet kan vara ett självändamål som är positivt för hela kommunfunktionen:

En ökad medvetenhet hos kommuninvånare om att kommunarkivet finns kan leda till ett ökat användande vilket sedermera kan leda till en alltmer välkött arkivfunktion och där alla parter inom kommunen inser fördelen med detta.

Andersson och Åkesson, 2012, s. 48

Ett decennium innan Sverige fick sin första arkivlag frågar sig Cristina Wahlström (1981), liksom jag, var arkivfunktionen hör hemma organisatoriskt. Wahlström gör detta som en följdfråga på om det behövs någon kommunal arkivfunktion samt vilka resurser den kräver. Enligt Wahlström (Ibid.) hade det vid skrivande tidpunkt gjorts få utredningar som besvarar frågorna. I samarbete med kommunförbundet genomförde Linköpings kommun 1978 en utredning som resulterade i utgivandet av skriften *Levande Arkiv*. Dessvärre saknar den enligt Wahlström (Ibid.) slutsatser kring vilka resurser de påvisade behoven kräver. Kommunstyrelsen i Uppsala tillsatte 1977 en arbetsgrupp för att under en sjuårsperiod utreda arkivvårdens mål och inriktning samt ansvarsfördelningen mellan kommunstyrelse och övriga nämnder och styrelser, arkivfunktionens organisation centralt och inom facknämndernas förvaltningar. Resultatet av arbetsgruppens granskning uppvisade otillräckliga lokal- och personalresurser som grundproblemet för att kunna bemöta ökade krav på arkivservice från både förvaltningar och allmänhet. Två specialundersökningar inom socialvården och skolvården visade att flertalet förvaltningar önskade en stark central arkivfunktion med det uttalade arkivansvaret nära knutet till kommunstyrelsen. Förvaltningarna önskar sig vidare stöd och

utbildning från den centrala arkivfunktionen. Inom utredningen gjordes studiebesök till Västerås, Eskilstuna och Norrköping för jämförande underlag. Norrköpings stadsarkivarie prioriterade förvaltningssservicen samtidigt som service till forskare och allmänhet betonades. Eskilstuna betonade i undersökningen forskarservicen och den tidskrävande depåverksamheten.

Wahlström sammanfattar slutsatsen av studiebesöken med att kommunal arkivvård ”spänner över ett vitt fält och därför kan ha olika riktningar” (1981, s. 397). Både arbete med samlingarna och stödfunktionen är viktiga delar i arkivvården. Inget av de undersökta arkiven tyckte sig ha resurser för att klara båda utan kände sig tvingade att prioritera det ena, till viss del på bekostnad av det andra. För arkivverksamhetens mångfacetterade uppdrag är detta ett evigt och till synes olösligt dilemma. Eftersom de olika verksamheterna är intimt förknippade med varandra kan de inte splittras. Om insamling, förtecknande och vård inte fungerar blir det omöjligt att stödja förvaltningars behov och inget material att förmedla till forskare och allmänhet. Wahlström skriver för drygt fyrtio år sedan att:

Eftersom utgångspunkten är tryckfrihetsförordning och kommunallag borde målsättningen i stort vara densamma i alla kommuner. Varierande storlek och resurser kan dock innebära att sättet att nå dessa mål varierar mellan kommunerna.

Wahlström, 1981, s. 398

Formuleringen är slående lik den jag inleder mina efterforskningar med år 2022. Under dessa fyrtio år har samhället upplevt en digital revolution som påverkat arkivfunktionen monumentalt. Dessutom har Sverige fått en arkivlag som hunnit få ett par år på nacken och vi befinner oss nu en bra bit in i processen med att genomföra en utredning för att lägga proposition om en uppdaterad sådan. Citatet nedan från arkivutredningen *Härifrån till evigheten - En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv* visar vad som hänt sedan Wahlströms *Tankar kring den kommunala arkivfunktionen* (Ibid.).

Riksarkivet menar att det till viss del redan finns en möjlighet med statliga föreskrifter för kommunala arkivbildare enligt 2 och 3 §§ arkivförordningen. Myndigheten noterar vidare att även om myndighetens föreskrifter i huvudsak inte gäller för kommuner och landsting, används de ändå som stöd i verksamheten.

Arkivutredningen, 2019, s. 337

Min tolkning av formuleringens försiktighet är att det i själva verket inte har hänt särskilt mycket i frågan som Wahlström efterlyste. Uttalandet uppvisar i sig en motsättning. Det finns en möjlighet till statliga föreskrifter men kommunerna är inte nödvändigtvis förpliktigade att efterleva dem.

Frågor kring omorganisation inom den kommunala organisationen är en naturlig del av arbetet inom kommunala arkiv. 1994 höll FALK (Föreningen arkivverksamma i landsting och kommuner) en konferens på temat *Arkiven i förändringarnas tid*. Frågorna som behandlades var bland andra: Hur påverkas arkivvården av stora organisationsförändringar? Hur ska vi möta kraven på kostnadsminskningar och effektivisering? I den skriftliga rapporten från konferensen skriver Axel Danielsson (1994) i sin roll som direktör för konsult och servicekontoret i Sollentuna om införandet av beställare/utförarmodellen. De avslutande orden visar på osäkerheten och ostabiliteten som organisationstrender medför och lyder:

Sammanfattningsvis rymmer den nya organisationen många bra lösningar på gamla problem men samtidigt har vi fått nya och intressanta problem som vi nu brottas med. Säkert kommer vi att få jobba vidare med dem också under nästa mandatperiod om vi får behålla den här organisationen vilket vi tror och hoppas.

Danielsson, 1994, s. 13

Annika Holmberg (1994) tar vid och beskriver omorganisationens konsekvenser för kommunarkivet där hon problematiserar den nya organisationsmodellen utifrån sitt perspektiv som kommunarkivarie i Sollentuna. Holmberg skildrar sina upplevelser av omorganisationens initierande och genomförande. Att informationen om vad som väntade nådde Holmberg, tackar hon det faktum att de ”sitter nära maktens boning – dvs. på samma våningsplan som kommunledningen” (Ibid., s.14). När projektet konkretiserades blev Holmberg tillfrågad om var hon tyckte att kommunarkivet skulle passa in och fick välja mellan tre förutbestämda alternativ: kommunstyrelsen, kulturkontoret eller konsult och service. Med kommunstyrelsen som kvarvarande arkivmyndighet placerades arkivet i det sistnämnda förslaget. Det framgår inte om detta var Holmbergs förstahandsalternativ. Bidraget skildrar även oron och ovissheten för både det egna jobbet och arkivets framtid samt hur främmande och felplacerade de Public Management-betonade uttryck som konsulterna för förändringsarbetet använde upplevdes i arkivverksamhetens sammanhang. Holmbergs skildring av omorganisationen visar på hur arkivet fick acceptera och anpassa sig efter de förändringar som skedde utifrån den övergripande organisationen. Fokus i texten ligger på hur arbetet med hur de dokumenthanteringsfrågor som förändringarna medförde löstes men ger en intressant inblick i den verksamma arkivariens upplevelser av kommunal omorganisation.

Elinor Edvardsson Stiwne (1997) har i sin doktorsavhandling studerat omstruktureringar med fokus på sociala förändringsprocesser i kommunal organisation. Studien fokuserar på organisering och meningsskapande i två

förvaltningar. Edvardsson Stiivne talar om att ett kontextuellt meningsskapande innebär att gruppernas upplevelse av sin identitet i organisationen styr hur de uppfattar och tolkar ledningens planering och handlande. Eftersom ingen av de studerade förvaltningarna motsvarar de förvaltningar jag stöter på i min undersökning består bidraget av hennes forskning till min studie främst av inspiration till hur man kunnat gå till väga i en mer djupgående studie för vidare forskning, samt ger nyttig bakgrundsförståelse för hur den komplexa kommunorganisationen kan förstås och tolkas utifrån organisationsteoretiska perspektiv.

Tomas Bergström är förvaltningsforskare vid statsvetenskapliga institutionen på Lunds universitet och är upphovsman till en bok om organisationskultur och kommunal förnyelse. Bergström (2002) fokuserar på organisation, styrning och ledarskap och undersöker kommuners förändringsbenägenhet utifrån organisationskulturella perspektiv. Viktiga aspekter i kulturen för Bergströms undersökning är förhållningssättet till förändringar samt hur öppna organisationer är för externa impulser. Med kulturer avses mönster av delade grundläggande antaganden (Ibid., s. 11). När Bergströms avhandling publiceras är offentliga organisationer som kultur ett förhållandevis utforskat område inom organisationsteori. Avhandlingen behandlar inte nämnder, förvaltningar eller kommunarkiv i sig utan har ett betydligt bredare perspektiv, då den kommunala organisationen i sin helhet utgör forskningsobjekt i tre fallstudier. Därför är det främst Bergströms inledande och avslutande kapitel som utgör viktiga källor för ansatsen i den här uppsatsen. Inom den begränsande ramen för min materialinsamling har jag inte haft möjlighet att dra några rättvisa slutsatser om kommunernas organisationskultur. Då jag endast studerat arkiven som representanter i form av ett litet utsnitt i en större organisation fungerar Bergströms slutsatser snarare som en inspirationskälla än en ram för vidare förståelse i min analys. Bergström konstaterar att kommuner har en tendens att anamma nya organisationsidéer som passar den befintliga organisationskulturen. Särskilt i de fall som organisationskulturen kan uppfattas som stabil över tid. I motsats till Bergström som helt fokuserar på den inre organisationskulturen, har jag valt att försöka få med en variabelsyn i min analys. Det vill säga att hålla blicken öppen för att andra yttre faktorer kan ha inflytande (Ibid., ss. 198–199). En väsentlig skillnad är även att jag i denna uppsats studerar tjänstemännens upplevelser. Bergström noterar att trots kommunorganisationers stabilitet så förekommer förändring. I de fallstudier som Bergström genomfört identifieras modebetonade organisationsströmningar samtidigt som kommunerna huvudsakligen reagerat

motståndskraftigt. Organisationsförebilder kan således ha inflytande utan att för den delen få fullt genomslag. Bergström menar att en viss skepsis har spritt sig gentemot att stora omstruktureringar ska lösa olika problem snabbt och lätt. Kanske är det snarare så att de ibland skapar nya problem? Reformen är inte alltid lösningen, något som jag kommer att återvända till i diskussionen av resultatet längre fram i uppsatsen.

Två år efter Bergströms (2002) publikation analyserar Sven Siverbo (2004) kommunala organisationers utveckling ur ett institutionellt och evolutionärt perspektiv. Perspektivens gemensamma nämnare är just organisationskultursynsättet (Ibid., s. 13). Utgångspunkten är att de kommunala organisationernas institutioner formar organisationskulturen och kommunens utveckling i sig som en följd av omgivningsförändringar, identifierad ineffektivitet samt kunskapsstillväxt (Ibid., ss. 13–15). Idén bakom studien handlar om att studera kommuner som borde vara lika men som inte är det. Den utgör en intressant bakgrund för mig eftersom bakgrunden till min uppsats också bygger på en förväntad enhetlighet som inte finns.

Organisationstrender inom svenska kommuner under de senaste åren behandlas till viss del av Mikael Karlsson och David Gilljam (2015) som på uppdrag av Demokratiutredningen från 2014 skriver om den lokala demokratins utmaningar med utgångspunkt i medborgarnas höga förväntningar på demokratins främjande av samhällsvärden. Svårigheten att nå upp till dessa förväntningar hänger samman med att politikens villkor, de sociala och ekonomiska strukturerna samt organisationer och styrningsideal ständigt förändras. Karlsson skriver om några av de organisatoriska trender som präglat den kommunala organisationen under senare år: av-sektorisering, marknadisering och mellankommunalt samarbete samt hur de påverkat politikernas ställning och inflytande på den kommunala förvaltningen.

Den tidigare forskning som presenterats här handlar till stor del om förväntningar och förändringsbenägenhet inom den kommunala sektorn. Dessa båda begrepp är värda att lägga på minnet inför den vidare läsningen. I följande kapitel redogörs för vilka metoder som använts för den här uppsatsens materialinsamling. Här blir begreppet förväntningar särskilt framträdande medan begreppet förändring låter vänta på sig till diskussionen i kapitel 7 som behandlar kommunarkivens institutionella sammanhang samt dess historiska utveckling.

5. Metod och material

Den insamlade empirin för analysen är inhämtad genom en kombination av kvantitativa och kvalitativa metoder. Kvantitativ metod tillämpades i genomförandet av en rikstäckande kartläggning över svenska kommunarkivs organisationstillhörighet med hjälp av en digitalt distribuerad enkät. I studiet av enskilda objekt tillämpas kvalitativ metod i form av intervjuer med personal på utvalda arkiv. Intervjumetoden möjliggör att informantens upplevelse av frågan delvis blir avgörande för resultatet. Eggeby och Söderberg (1999, s. 21) skriver att kvantitativa metoder inte ska användas för sin egen skull. De kan snarare ses som ett redskap för vidare analys. Det är först när man väljer att redogöra för ett urval av enskilda fall som den statistiska tolkningen får liv och blir intressant. Något som sker allteftersom resultaten framträder och låter sig relateras till de ursprungliga frågeställningarna.

Kombinationen av metoder motiveras med stöd i Göran Ahrne och Peter Svensson (2011, s. 40) enligt följande. Fördelen med enkäter är att de lämpar sig väl då jag strävar efter att täcka in ett större urval av tillfrågade än vad som är möjligt vid intervjuförfarande. Nackdelen är att det är svårt att gå till djupet med något i form av statiska formulär och frågorna behöver vara ytligare än vad som tillåts i ett personligt samtal, där utrymme för följdfrågor finns på ett helt annat sätt. En intervju innebär även möjligheten att bygga upp ett förtroende hos informanten samt hjälpa denne på rätt spår i mer komplexa frågeställningar. Samtidigt kan möjligheten med skrivna svar erbjuda tid till eftertanke och resultera i mer konkreta svar.

Resultatet av det material som inhämtats med hjälp av intervju eller enkät åtskiljs med hjälp av olika benämningar. I redogörandet av empiri som härstammar från intervjuer omnämns källorna som informanter i motsats till den information som framkommit genom enkäter där källorna kallas för respondenter. Vid behov har datainsamlingen kompletterats genom att organisationsschema och annan information tillgänglig på kommunernas egna hemsidor granskats. Resultatet av enkätundersökningen presenteras i delvis grafisk form och finns med som en viktig bakgrund för den djupare analysen. Underlaget ger en bred uppfattning om hur det skiljer sig åt mellan olika kommuner.

5.1. Intervjuer

Två böcker har varit av särskilt vikt för fördjupning i ämnet intervjumetodik. Monica Dalens bok *Intervju som metod* (2015). Den har erbjudit förslag till ett konkret upplägg för forskarens tillvägagångssätt som jag kompletterat med idéer från Mats Alvessons *Intervjuer - genomförande, tolkning och reflexivitet* (2011). Alvesson bidrar med en mer kritisk ansats i presentationen av traditionella intervjumetoder och bygger på en mer reflexiv intervjupraktik än den som Dalen (2015) beskriver. De frågor denna studie utgår från riktar sig till arkivarierna som arbetar inom institutionerna snarare än till institutionerna själva. Materialet utgörs av tankar, känslor och upplevelser. Empirin grundar sig således i erfarenheter. För att komma åt dessa personbaserade källor bygger uppsatsen på enkätsvar och intervjuer. I enlighet med Ahrne och Svensson formas metodvalet av frågeställningarna (2011, s. 31).

Arbete med intervjuer kan väcka stor osäkerhet i rollen som forskare. Det väcker frågor kring trovärdighet, etik och maktrelationer som jag behöver förhålla mig till. Ahrne och Svensson betonar vikten av att redogöra för reflektioner och ge utrymme för transparens kring eventuella svagheter i forskningsdesignen (Ibid., s. 27). Därför ges i detta avsnitt, utrymme för en rad reflektioner. Till att börja med vill jag diskutera frågan om vem som kan lämpa sig som intervjuperson och hur forskarens relation till personen i fråga kan påverka resultatet. I det fall det föreligger yrkesmässiga eller privata relationer till informanter krävs ett medvetet övervägande om lämpligheten att genomföra intervjuer. Jag anser dock att en personlig relation kan bidra positivt genom att underlätta genomförandet då det kan leda till ett mer flytande och förtroendefullt samtal. Ett sådant samtal kan dessutom ge intressanta och användbara insikter inför kommande intervjuer där relationen är mer distanserad. På samma sätt kan en reflektion kring intervjuens rumslighet vara på sin plats. En digitalt genomförd intervju ger betydligt mindre spelrum för kallprat och relationsbyggande som kan vara en viktig förutsättning för att få till en bra stämning inför själva utfrågningen.

Alvesson skriver om möjligheten att: ”använda intervjuuttalanden för att skaffa sig kunskap om den sociala världen eller människors erfarenheter.” (2011, s. 119). Vidare betonas i texten att ”Intervjuforskare behöver tänka igenom vad de gör och vara mer självkritiska när det gäller antaganden, arbetssätt, resultat och påståenden.” (Ibid.). Dessa påstående relaterar till samhällskritisk analys och visar på kopplingen till användandet av institutionell teori i analysens genomförande. Jag

behöver som forskare vara medveten om vilka värderingar och normer jag bär med mig in i både intervjusituation samt analys.

Dalen (2015) har som redan nämnts utgjort en grund att stå på i planerandet av det praktiska genomförandet. Intervjuerna som har genomförts är semistrukturella då de utgår från ett frågeformulär samtidigt som de ger utrymme för vidareutveckling av resonemang och följdfrågor. Intervjuguiden omfattar cirka 12 frågor. Antalet frågor och ordningen de ställs i har varierat eftersom formuläret anpassades något mellan de olika intervjupersonerna, utifrån de förkunskaper om institutionen som gått att tillgodogöra sig på förhand, samt de erfarenheter jag som forskare tar med mig mellan intervjuerna. Jag kan se risken med att intervjuerna inte har genomförts enhetligt, men anser att det är viktigt att tillåta en justering av frågorna eftersom standardisering kan bli alltför stelt i ett mellanmänniskt sammanhang. Kunskapen blir kanske därmed inte djupare men ger en bredare bild och tillåter fler nyanser och dimensioner av ämnet (jmf. Ahrne & Svensson 2011, s. 40).

Intervjuguidens struktur bygger på att först låta informanterna själva kort formulera uppdraget och besvara frågor kring organisationen till att, i den senare halvan, koncentrera sig på det utåtriktade arbetet och sätta detta i relation till det organisatoriska och formella förutsättningar som redan berörts. Detta upplägg avsågs leda till en uppfattning om huruvida informanterna ser utåtriktat arbete som en del av kärnuppdraget. De standardiserade frågor som förekommer har använts för att möjliggöra en jämförelse mellan svaren (jmf. Ahrne & Svensson 2011, s. 40). En av intervjuerna har genomförts i ett fysiskt möte som ägde rum på arkivinstitutionen i fråga medan de övriga intervjuerna genomförts digitalt via Zoom. Det talade ordet i intervjuerna har spelats in. Intervjuerna har inte transkriberats eftersom min tolkning av Alvessons reflexiva intervjupraxis bygger på att det inte är det ordagranna som är av vikt för analysen utan att det är själva samtalet i sin helhet och de intryck som uppstår som är av relevans (2011).

5.2. Enkät

En betydande del av materialet för studien har även inhämtats via en enkät bestående av 10–16 frågor. Antalet varierar beroende på hur respondenten svarar. Enkäten har distribuerats utformats med hjälp av det digitala enkätverktyget *Sunet Survey* som tillhandahålls av Lunds universitet och har distribuerats till landets 290 kommuner med hjälp av programmets mailfunktion. Frågorna handlar om

organisationsstruktur, organisationsförändringar samt utbud och förutsättningar för utåtriktat arbete.

Enkäten består av både slutna och öppna frågor. Frågorna är formulerade på något olika sätt. Bland de slutna frågorna förekommer både envalsfrågor och flervalsfrågor. Dessa frågor är dock inte helt slutna eftersom de erbjuder möjligheten att komplettera med eget svar eller kommentar i angränsande textfält. Med envalsfrågor avses frågor som endast tillåter ett svarsalternativ. Exempelvis ja, nej eller vet ej. Det förekommer även envalsfrågor med förhandsalternativ samt möjlighet att ange eget alternativ i textfält. Flervalfrågor innebär att det går att ange mer än ett svarsalternativ. Även den typen av frågor består av både på förhand formulerade svar samt möjlighet att komplettera i textfält. Det fanns även möjlighet att lämna frågor obesvarade och hoppa över till nästa fråga. En svaghet i undersökningen är att begrepp inte åtföljs av en definition i anslutning till frågorna, vilket lämnat mycket utrymme för respondenternas egna tolkningar av begreppen.

5.3. Urval

I frågan om representativitet skriver Ahrne och Svensson att ”5 informanter som har insikt och kan uttala sig om ett fenomen kan ge en bättre förståelse än 100 informanter som svarar på en enkät och som inte har den insikten.” (2011, s. 69). Jag anser att de 3 informanter som blivit utvalda för intervjuer i den här studien har goda insikter i frågan utifrån sin befattning och bakgrund för att kunna bidra med givande resultat. Mer om detta i anslutning till redogörandet av resultatet från intervjuerna där informanterna presenteras i den mån det är möjligt utan att inskränka på deras rätt till anonymitet. Informanterna har identifierats genom ett snöbollsurval. Det bygger på att en initial kontakt har lett till andra kontakter som i sin tur har lett till ytterligare tips. Tack vare att varje tips inte lett direkt till en ny informant utan endast fungerat som en förmedling till någon som haft inblick att hjälpa mig vidare är det inte tal om att urvalet består av en filterbubbla i form av föreliggande privata eller professionella relationer mellan informanterna. För kvalitativa intervjuer av den typ jag genomfört förutsätts ett visst intresse för ämnet hos informanten, vilket också kan vara problematiskt i fråga om representativitet.

Omfattningen av enkätstudien uppvisar ett bra men långt ifrån heltäckande resultat. Av de 290 tillfrågade kommunerna har det inkommit 209 svar. Antal respondenter anses vara tillräckligt för att få en realistisk uppfattning av verksamheternas förutsättningar då det motsvarar en svarsfrekvens på 72,07%. Spridningen bland respondenterna i fråga om kommunstorlek och regional fördelning anses också vara

tillfredsställande. Det förekommer representanter från landets alla regioner. Den höga svarsfrekvensen talar även för att representanter från kommuner med olika tätortsgrad förekommer.

5.4. Etiska perspektiv

Respondenterna åtnjuter en större anonymitet än vad informanterna gör då jag som forskare inte har någon inblick i vem som faktiskt svarat på enkäten och vilken befattning hen gjort det utifrån.

Viktiga etiska perspektiv som redan lyfts i föregående avsnitt är ödmjukhet inför den egna forskarrollen samt ett öppet bemötande av informanten och den information de delger. Förfrågan om deltagande i intervju samt enkätundersökning har ställts via mejl. Utskicket inför enkätundersökningen har omfattats med information om syftet med studien, introduktion till ämnet samt utlovande av att den inhämtade informationen endast kommer att hanteras och användas inom ramen för den här uppsatsen samt utlovande av att anonymitet kommer att värnas i behandlingen av svaren. Informanterna har även erbjudits att avbryta sin medverkan vid behov. Ur ett etiskt perspektiv är det av största vikt att informanten vet vad som väntar men samtidigt kan det få effekten att:

vissa former av kvalitativa intervjuer kan vara mer konstruktivistisk orienterade. Här ses de som intervjuas som personer som skapar mening i interaktion med den som utför intervjun. Syftet med denna form av intervjuer är att studenten eller forskaren ska göra tolkningar av det som uttalas.

Ahrne och Svensson, 2011, s. 40

Innan genomförandet av både intervju och enkätundersökning har informerat samtycke inhämtats från informanterna. Detta har gjorts både skriftligt inför intervjuerna samt bekräftats ännu en gång i samband med att inspelningen av intervjuerna påbörjats. Enkätundersökningens första fråga har varit konstruerad så att deltagaren medvetet gett sitt samtycke för att komma vidare till formuläret. Det har inte funnits några krav på att besvara någon av frågorna i enkäten för att komma vidare till nästa fråga. I den mån informanter önskat ta del av sina svar i efterhand har så möjliggjorts.

6. Resultat och analys

I detta kapitel framställs och tolkas det resultat jag fått fram från genomförd materialinsamling. Tolkningen utgår från det teoretiska ramverk som nyinstitutionella perspektiv utgår från, applicerat på den kommunala verksamheten. I det första delkapitlet redogörs för enkätundersökningen. Avsnitten är i sin tur indelade enligt de frågor som ställdes samt de tema som behandlades. De som svarade på enkäten betecknas som respondenter i motsats till påföljande avsnitt som analyserar intervjuaterialet, där de tillfrågade benämns som informanter.

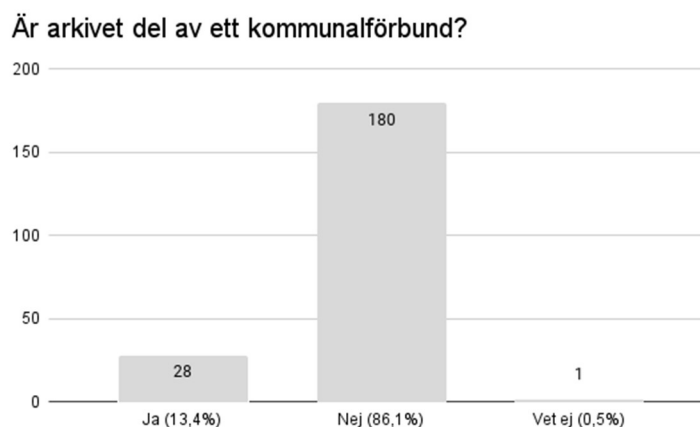
6.1. Enkätundersökning

I uppsatsens metodkapitel under avsnitt 5.2 finns en ingående beskrivning av hur enkäten utformats. Jag kommer därför inte att gå närmare in på det under följande avsnitt. Resultatet presenteras här med korta förklaringar av hur den specifika frågan som ligger till grund för det har utformats.

6.1.1. Är arkivet del av ett kommunalförbund?

Frågan utformades som en envälsfråga med två svarsalternativ samt möjlighet att utveckla svaret genom att beskriva vilka som samverkar i ett textfält.

Av 209 respondenter svarade 28 att arkivet de jobbar inom är del av ett kommunalförbund. Svaret vet ej förekommer även en gång bland respondenterna. Därav svarar 180 respondenter att arkivet inte är en del av ett kommunalförbund. Sydarkivera är det dominerande svaret bland de tillfrågade. Andra kommunalförbund som förekommer bland svaren är förbund som är uppkallade efter regionen de befinner sig i: Västra Götalands kommunalförbund och Höglandsförbundet.

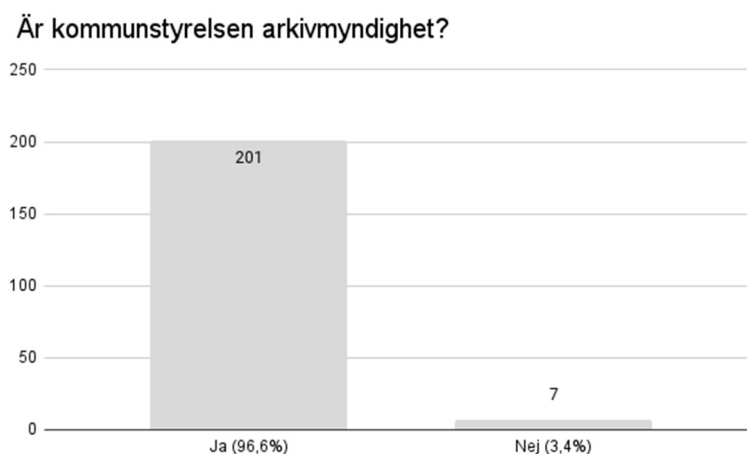

Figur 1. Diagram över antal kommunarkiv som ingår i ett kommunalförbund.

6.1.2. Är kommunstyrelsen arkivmyndighet?

Frågan utformades som en envälsfråga med två svarsalternativ samt möjlighet att utveckla svaret genom att beskriva arkivmyndigheten i textfält.

Av 208 respondenter var det sju som angav att arkivet inte hade kommunstyrelsen som arkivmyndighet. De nämnder som angavs var: Arkivnämnden två gånger, Kulturnämnden två gånger, Kultur och fritidsnämnden två gånger. En respondent förtydligade i ett fritextsvar att kommunen har delat arkivmyndighetssansvar med ett kommunalförbund. Uppdelningen består exempelvis i att Sydarkivera är arkivmyndighet för det digitala arkivet medan kommunstyrelsen är fortsatt arkivmyndighet för det analoga arkivet. Det innebär att det bland de 201 respondenter som svarade ja på frågan om kommunstyrelsen är arkivmyndighet troligtvis även förekommer fall där ansvaret är delat med ett kommunalförbund.

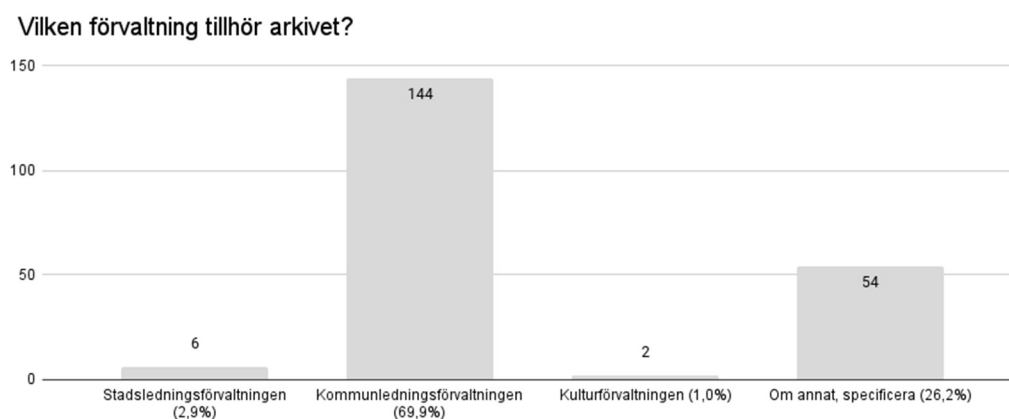

Figur 2. Diagram över antal kommunarkiv med kommunstyrelsen som arkivmyndighet.

6.1.3. Vilken förvaltning tillhör arkivet?

Frågan utformades som en envälsfråga med tre svarsalternativ utifrån de erfarenheter jag hade vid formulerandet av enkäten. Alternativen var: stadsledningsförvaltningen, kommunledningsförvaltningen eller Kulturförvaltningen samt möjlighet att ange ytterligare alternativ i textfält. Resultaten mellan de på förhand angivna svarsalternativen fördelar sig enligt

följande: stadsledningsförvaltningen sex stycken, kommunledningsförvaltningen 144 stycken samt Kulturförvaltningen två stycken.

Figur 3. Diagram över vilken förvaltning kommunarkivet tillhör.

Av de 54 som valde alternativet ”annat, specificera”, är en del benämningar snarlika de förhandsalternativ som en tydlig majoritet identifierat sig som. Här hittar vi bland andra: kommunledningskontoret, kommunstyrelseförvaltningen, kommunstyrelsens förvaltning, kommunkontoret, stadskontoret, kommunkansliet samt ledningsförvaltningen/kommunstyrelseförvaltningen. Här återfinns även Kultur- och Fritidsförvaltningen som rimligtvis skulle kunnat kategoriseras tillsammans med Kulturförvaltningen. Det förekommer även kommuner som inte ordnas i förvaltningar utan sektorer. Exempel på sektorer är: ledningsstöd, verksamhetsstöd, styrning och verksamhetsstöd.

Utvärderingen av svaren på vilken förvaltning kommunarkivet tillhör är något mer komplicerad att redogöra för än föregående frågor. Här blir det tydligt vad den kommunala organisationsfriheten innebär för arkiven. Vid formulerandet av enkäten hade jag inte förväntat mig så spridda svar utan utgick från att de förangivna svaren skulle samla så gott som alla respondenter. Att fältet för textinmatning skulle generera så många olika svar överraskade liksom det faktum att en del kommuner har sektorbaserad organisation vilket jag konfronterades med först i detta sammanhang.

Ett fåtal respondenter påpekar även att kommunen endast har en gemensam förvaltning. Produktionsförvaltningen framträder som en unik beteckning. Även Regionarkivet för västra Götalandsregionen och Göteborgs Stad är utmärkande bland svaren. Utvecklingsfunktionen är en beteckning som omfattar kansliet som ett av de responderande kommunarkiven är del av. Support och lokaler, stöd och service, stöd och styrning, service och samhällsbyggnad utgör andra svar på frågan

men det är oklart om det är fråga om förvaltningar, sektorer, enheter eller avdelningar. Utifrån hur frågan formulerades utgår tolkningen av resultatet från att det är benämningen för just förvaltningar. ”Alla förvaltningar har sitt arkivmaterial i samma arkivlokal” lyder ett fritextsvar vilket visar på hur lätt missförstånd uppstår som en följd av det svårdefinierade begreppet *arkiv*. Likaså ger svaret ”Egen förvaltning under kulturnämnden” mer att önska eftersom den inte ger något entydigt svar på vad denna förvaltning heter. Kompletterande undersökningar resulterar dock i svaret att förvaltningen heter: Stadsarkivet, vilket framträder som tämligen unikt i sammanhanget. Kommunarkivet blir därmed inte en verksamhet som underordnas en förvaltning utan befinner sig ett steg upp i hierarkin direkt under nämnden som i detta fall utgörs av Kulturnämnden.

6.1.4. Vilken avdelning/enhet tillhör arkivet?

Frågan genererade 197 fritextsvar. Den hade inga förangivna svarsalternativ utan erbjöd endast ett fält för textinmatning. Här utgörs en stor majoritet av svaren av variationer av kansli: kansliet, kansliavdelningen, kanslienheten, kommunkansliet, kommunstyrelsens kansli, kanslifunktionen, stadskansli, kansli/serviceenhet, enheten för juridik och kansli, kommunledningskansliet – enheten för informationsförvaltning, kansli och kommunikationsenheten, kansli och kommunikation, kansli och it enheten, kommunledningsstaben.

Därtill låter sig svaren grupperas under gemensamma formuleringar som administration, service, juridik. Stöd kan också ses som en samlande term med variationerna: verksamhetsstöd, avdelningen för ledningsstöd, demokratistöd. Intressant att anmärka på detta resultat är att de olika formuleringarna lyfter fram olika riktningar för stödet. Att sammankopplas med verksamheten i stort, ledningen eller demokratin ger olika legitimeringar för arkivfunktionen.

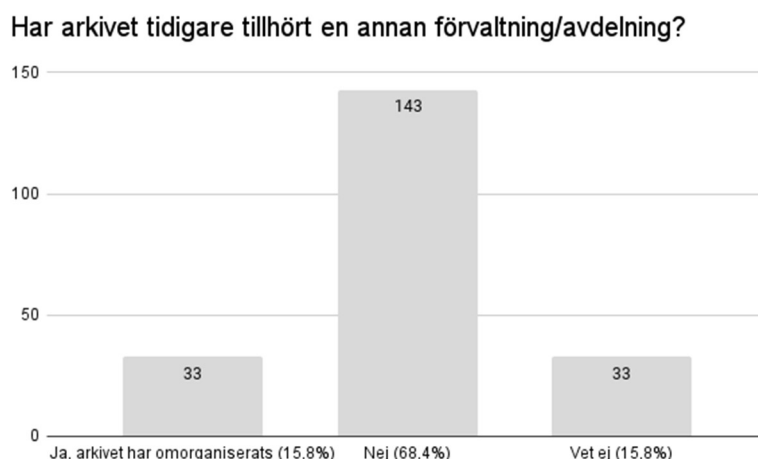
Ett urval av de beteckningar som inte kallas kansli i någon form och som förekommer är: Arkivenheten, stabsavdelningen/demokratistöd, kommunikation och serviceavdelningen, sekretariatet, central förvaltning, administrativa, juridiska avdelningen, juridik och administration, arkiv och registratur, avdelningen för administration och innovation, servicecenter, nämndservice, kommunadministration. Utmärkande bland dessa beteckningar är arkivenheten samt enheten för administration och innovation.

Den stora mångfalden bland svaren visar på hur arkivfunktionen tilldelas olika roller inom organisationen. Genom de olika benämningarna för avdelningarna

betingas kommunarkivet med olika mytskapande värderingar och legitimeringar. Begrepp som *stöd* och *service* kan tyckas ligga nära varandra men enligt min tolkning kan stöd upplevas som mer positivt laddat jämfört med det mer utslitna begreppet service. Hur det uppfattas kan i sin tur bero på vad begreppet service sammankopplas med. De exempel som kommit fram är: Kommunikation och serviceavdelningen, servicecenter och nämndservice. Medan de första två begreppen ger uttryck för en mer utåtriktad extern verksamhet där syftet är att bistå medborgarna med service talar ”nämndservice” för en mer internt betonad inriktning för arkivfunktionen. Variationen speglar hur arkivet som funktion spänner över flera organisationsfält med olika inriktningar.

6.1.5. Omorganisationer

33 av 209 respondenter svarade att arkivet tidigare tillhört en annan förvaltning eller avdelning. 143 respondenter svarade nej på frågan medan 33 var osäkra eller saknade kunskap i frågan och därmed valde att svara vet ej. De respondenter som svarade ja ombads att beskriva när omorganisationen genomförts samt vad den inneburit för organisationsstrukturen.

Figur 4. Diagram över antal kommunarkiv som varit del av en omorganisation.

Tidpunkterna för omorganisationen sträcker sig från mitten på 90-talet till 2021 med tyngdpunkt på 2000-talet. Frågans formulering var relativt öppen då den omfattade både förvaltningar och avdelningar. Anledningen till detta var att skapa en bild av hur turbulent det är i organisationsfrågan för kommunarkiven. I framställningen av resultatet väljer jag att fokusera på de omorganisationer som medfört ett byte av förvaltning. Det finns dock en viss risk för bortfall då svaren inte alltid tydligt anger om det är tal om förvaltning eller avdelning när de beskriver förändringarna som skett. Möjligen har de även endast valt att beskriva de

omorganisationer de själva upplevt eller de senast genomförda. Denna felkälla kan betecknas som avsaknad i kunskap om frågan.

Bland de omorganisationer som respondenterna beskriver identifierar jag tre kommunarkiv där Kommunfullmäktige delegerat uppdraget som arkivmyndighet till Kulturnämnden under mitten av 90-talet eller tidigt 2000-tal. I motsats till den förändringen finns fyra kommunarkiv som *numera* har kommunstyrelsen som arkivmyndighet. De tillhör idag stadledningskansliet, kommunledningskontoret, Kommunledningsförvaltningen eller Kommunstyrelseförvaltningen från att *tidigare* haft Kultur eller Kultur och fritidsnämndens som arkivmyndighet och därmed tillhört Kulturförvaltningen eller Kultur och fritidsförvaltningen. Ett av kommunarkiven specificerar perioden för den tidigare organisationen till en femårsperiod under tidiga 2010-talet. En annan respondent avgränsar perioden till ett jämnt decennium. De övriga två kommunarkiven anger även de att omorganisationen skett någon gång under tidigt 2000-tal eller senast mitten av 2010-talet.

I resultatet av enkätundersökningen går det att utläsa exempel på avinstitutionalisering i form av en tillbakagång till den traditionella och i lag förangivna organisationsformen. Kommunarkiv som under en period tillhört Kulturförvaltningen har genomgått omorganisation som inneburit att de återigen organiserats under kommunledningsförvaltningen. Det kan också tolkas utifrån skandinavisk institutionell teori om bakomliggande faktorer för genomförandet av reformer. Här tolkas ovan nämnda omorganisationer som ett exempel på hur en gammal idé upplevs som en ny lösning för utmaningar som uppstår inom organisationen (jmf. Eriksson-Zetterquist 2015, s. 305). Digitaliseringens utveckling och behovet att finnas i framkanten för att kunna styra och kontrollera införandet av nya informationssystem kan utgöra exempel på en sådan utmaning.

6.1.6. Omorganisationens konsekvenser

Som följdfråga för de respondenter som svarade ja på föregående fråga ombads de att reflektera kring vilka konsekvenser omorganisationen medfört för verksamheten. I enlighet med föregående avsnitt kommer här endast redogöras för de svar som handlar om omorganisation mellan olika förvaltningar som inneburit en delegering av arkivmyndighetsuppdraget även om det förekommer svar som redogör för omorganisation mellan olika avdelningar. De respondenter som svarade på denna fråga var samstämmigt positiva till den omorganisation som skett eftersom:

'Stadsarkivet hör hemma på Stadsledningskansliet då vi arbetar med strategiska frågor som rör hela staden/kommunen.', 'ett stadsarkiv behöver ligga mer centralt och ha kommunstyrelsen som arkivmyndighet.', '[...] den förvaltningsmässiga delen av Stadsarkivets funktion och fokus lades i större grad på utvecklingsarbete och råd och stöd till kommunens verksamhet. Detta för att kunna styra upp kommunens informations- och dokumenthantering som i längden kommer leda till ett säkrare inflöde av arkivmaterial, både analogt och digitalt.'

Fritextsvar från genomförd enkät

Här framtonar vikten av en hierarkiskt fördelaktig placering samt vilka frågor som är de centrala för arkivverksamheten idag med framtiden för ögonen. I ett av svaren framgår en önskan om ett tydliggörande i lagstiftningen kring var i organisationen arkivmyndigheten hör hemma. Respondenten menar att

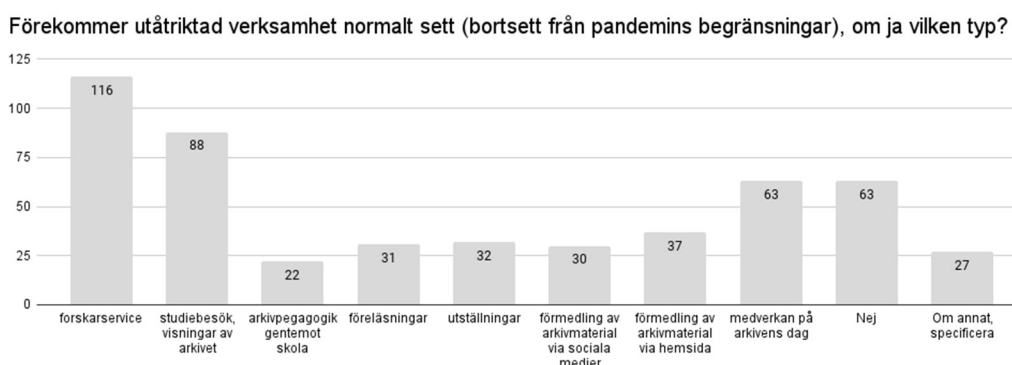
Arkivmyndigheten borde alltså vara rakt under kommunfullmäktige på samma sätt som kommunrevisionen och inte vara ett andrahandsuppdrag hos en myndighet som man skall ha tillsyn över.

Fritextsvar från genomförd enkät

En av respondenterna lyfter även att omorganisationen tillåtit att samverka med länsmuseum och kultursektorn stärkts genom aktiva satsningar trots att de lämnat Kulturnämnden som arkivmyndighet till förmån för Kommunstyrelsen. Något som för oss vidare till nästa fråga.

6.1.7. Utåtriktat arbete

Frågan om utåtriktad verksamhet formulerades på följande sätt: Förekommer utåtriktad verksamhet normalt sett (bortsett från pandemins begränsningar), om ja vilken typ? Här var det möjligt att ange flera svarsalternativ samt komplettera med egna aktiviteter. En knapp tredjedel av respondenterna svarade att de inte ägnar sig åt utåtriktat arbete.

Figur 5. Diagram över antal kommunarkiv som ägnar sig åt de olika typerna av utåtriktad verksamhet.

Forskarservice var den aktivitet som de flesta av de responderande kommunarkiven ägnade sig åt. Något mer än hälften av respondenterna valde att ange det. De två

aktiviteter som enligt undersökningen visade sig vara näst och tredje mest förekommande var arrangerande av studiebesök eller visningar av arkivet som genererade två femtedelar. Följt av någon form av medverkan på arkivens dag som genererade cirka en tredjedel av svaren. Föreläsningar, utställningar, aktiv närvaro på sociala medier och förmedling via hemsida samlade alla vardera en sjättedel av respondenterna, varav den sistnämnda något mer.

Det framgår även av svaren under svarsalternativet: ”Om annat, specificera” att uppfattningen om vad som räknas som utåtriktat arbete kan tolkas på många olika sätt. Bland respondenternas svar i textfältet syns aktiviteter som snarare hade passat in under dessa begrepp. Exempel på sådana är. ”arkivmaterialet finns tillgängligt på riksarkivets webb, NAD” och ”utlämning av begärda handlingar.” Här borde frågan kompletterats med en definition av utåtriktat arbete. Begreppet valdes medvetet ut på grund av sin generösa betydelse framför de snävare begreppen tillgängliggörande och tillgänglighet som ofta förekommer i arkivvetenskapliga sammanhang. Resultatet av denna fråga lämnar mycket att önska och förtjänar en mer omfattande undersökning. Syftet med frågan var endast att få en uppfattning om hur utbredd idén om kulturarv och förmedling är bland kommunarkiven. Ur respondenternas fritextsvar träder bilden av att ABM-samverkan är en viktig förutsättning för det utåtriktade arbetet samt kontakten med föreningsarkiv och hembygdsföreningar. Särskilt Arkivens dag förefaller vara en viktig aktivitet som dessa parter samlas kring. Om forskarservice kan ses som en utåtriktad verksamhet kan ifrågasättas men kommer inte att ges utrymme för diskussion här.

6.2. Intervjuer

I redogörandet av empirin som härstammar från intervjuer omnämns källorna som informanter i motsats till den information som framkommit genom enkäter där källorna kallas för respondenter. Gemensamt för de tre informanterna är att de alla har befattningen arkivchef. Informant 1 representerar ett arkiv inom stadsledningsförvaltningen medan informant 2 och 3 båda verkar inom Kulturförvaltningen. Informant 1 har erfarenheter från att arbeta med kulturarvsfrågor inom museiområdet och en utbildningsbakgrund i arkeologi, filosofi och arkivvetenskap. Den institution som informant 1 representerar samarbetar med universitetsutbildning inom arkivvetenskap. Informant 2 beskriver

sig som historiker i grunden och lyfter arkivmaterial som källa i gästföreläsningar på närliggande universitet. Informant 3 har tillgodogjort sig sin utbildning inom ett ABM-program. En viktig skillnad mellan informanternas verksamhet är att informant 1 förfogar över personalresurser i ungefär dubbel storleksordning jämfört med de båda andra informanterna. Det motsvaras även av att invånarantalet i de tre kommunerna skiljer sig åt på likande förhållningssätt.

6.2.1. Arkivets roll och funktion

En av intervjupersonerna (Informant 1) i studien ger uttryck för att utåtriktat och inåtriktat arbete hänger ihop och ser detta som ett viktigt argument för att ge det utåtriktade arbetet utrymme inom verksamheten även om möjligheterna för det är begränsade utifrån det uppdrag som tilldelas från den övergripande förvaltningen. Det utåtriktade arbetet blir till en slags marknadsföring som sätter ljuset på arkivfunktionen och arkivmaterialets framtida potential för forskningen. Genom att lyfta fram arkivmaterial i olika sammanhang synliggörs arkivet både internt och externt vilket leder till en ytterligare dimension av arkivet som legitimerar att ökade resurser läggs på det.

Precis som att det historiska källmaterialet inte talar för sig själv utan behöver tolkas och sättas i ett sammanhang kan det vara svårt för den enskilde tjänstemannen att fullt ut förstå funktionen av hur material, som för denne kan upplevas som trivialt kan få betydelse för framtidens forskare. Detta i enlighet med Christensens tolkning av nyinstitutionalistiska teorier inom offentlig sektor: ”Institutionella drag kan få medborgarna att förstå mer av dagliga händelser omkring sig och ge riktlinjer för de handlingar som krävs av dem”. (2004, s. 71). De institutionella värderingarna kan därmed bidra till olika meningsskapande perspektiv på verksamheten och i förlängningen till stärkande av dess legitimitet. Vi kan idag omöjligt veta vad som kommer att vara av intresse imorgon. Kommunarkivets del av ansvaret är åtminstone att säkerställa inblicken i det lokala styrets arbete genom att styra upp informationshanteringen och göra de allmänna handlingarna både sökbara och finnbara.

Alltmer av verksamhetens fokus riktas mot att ligga steget före och styra den dokumentation som uppstår i de demokratiska processerna. Som en följd av detta är normeringsarbete en av de viktigaste uppgifterna idag. Anledningen till att normeringsarbetet är så viktigt beror på att det är en grundläggande förutsättning för att göra e-förvaltningen effektiv och anpassad för långtidslagring och e-arkivering. Informant 1 arbetar sedan flera år tillbaka framgångsrikt med e-arkiv

medan informant 2 och 3 arbetar med förberedande arbete inför ett införande. Informant 3 berättar att de fått ta ett kliv tillbaka då de inte var nöjda med det system som var på väg att införas. Tillsvidare ägnar de sig åt att uppdatera olika system inom kommunens verksamhet och se till att dessa har funktioner för mellanarkivering. Informant 2 betonar att arkivet arbetar nära kommunstyrelsen i dessa frågor och att det skulle vara befogat att vara en del av det övergripande förvaltningsorganet ur den aspekten.

De tre informanterna är eniga om att kommunarkiv med position inom kommunstyrelsen får en mer hierarkisk utgångspunkt, vilket kan upplevas som en fördel i informationsstyrande frågor och normeringsarbete. Samtidigt anser informanter från kommuner med annan arkivmyndighet än kommunstyrelsen inte att deras organisationstillhörighet medfört negativa erfarenheter i att arbeta med den typen av frågor. Informant 2 reflekterar över om hen kan komma på något exempel utifrån föreställningen att det mycket väl skulle kunna vara så men påpekar samtidigt att det är svårt att avgöra eftersom hen inte har någon motsvarande erfarenhet av arkivarbete som utgår från en annan förvaltning att jämföra med. Informant 3 menar att kommunarkiv som utgår från annan nämnd inom förvaltningen kan upplevas komma från en mer jämställd position gentemot andra förvaltningar och bidra med att de får ett utifrån perspektiv gentemot den övergripande organisationen. Här menar informanten (Informant 3) att påbud från arkivet kan upplevas mjukare och vara lättare att ta till sig för andra verksamheter när de arbetar med stöd och styrandefrågor. Informant 3 menar även att det blir ännu viktigare att göra sig sedda och hörda hos kommunstyrelsen eftersom det blir svårare att fånga upp aktuella frågor när de inte arbetar nära varandra. Något som informant 1 betecknar som en viktig faktor till den representerade verksamhetens framgång.

6.2.2. Utåtriktad verksamhet och förväntningar

Kulturförmedlande verksamhet förekommer oberoende av organisationsstrukturen hos de förvaltningar som de tre informanterna representerar. Det framgår av intervjun med informant 1 att det dock inte förväntas eller är uttryckligen önskvärt, även om det tolereras av verksamhetens arkivmyndighet. Informant 2 och 3 upplever att det utåtriktade arbetet är en naturlig del av verksamheten som passar in i nämndens övergripande mål och därmed även legitimeras genom deras omnämnande i verksamhetsplanen. Informant 1 medger att det utåtriktade arbetet är medvetet nedtonat i denna typ av dokument eftersom det inte motsvarar förväntningarna på den övergripande förvaltningens uppdrag.

De tillfrågade informanterna svarar enhetligt i frågan hur stor del av verksamheten som utgörs av utåtriktad verksamhet och menar att det är något som sker i marginalen av det dagliga arbetet och huvudsakliga uppdraget. Arkiven som informant 2 och 3 representerar har dessutom en fysisk närhet till andra kulturinstitutioner och goda erfarenheter av ABM- samarbete. De är på så sätt delar av samma organisatoriska fält. Informant 2 och 3 lyfter särskilt fördelen med samverkan som att ha tillgång till funktionella lokaler för utåtriktad verksamhet. Informant 1 menar att stadsarkivet som institution ibland förbises av stadens andra AMB-institutioner när det initieras kulturhistoriska projekt och pekar på vikten av det egna intresset för frågorna och förmågan att hålla sig framme.

I de intervjuer som genomförs inom ramen för denna uppsats framgår det att det gemensamma intresset för utåtriktat arbete och tillgängliggörande av arkivmaterialet är en viktig förutsättning för möjligheterna att arbeta med dessa frågor. Trots att frågornas grad av prioritering varierar mellan de olika organisationerna framgår ändå en påtaglig betoning i att det personliga och i förlängning det gemensamma intresset för frågorna utgör en viktig drivkraft. Deras normer och värderingar är resultatet av att de genomgått likartade institutionaliseringsprocesser genom sin utbildningsbakgrund och är både bärare och spridare av idéer och ideal. I intervju med informant 1 framkommer att även om arbete med utåtriktad verksamhet inte är fullt förankrat och uttalat från den övergripande ledningen så tolereras det som ett resultat av tillitsbaserad styrning.

Inom forskning om organisation och ledning har Bringselius 2020, fokuserat på vad som krävs för att tillitsbaserad styrning ska fungera inom en organisation. Grunden är att upprätthålla en god organisationskultur och värna om medarbetarnas motivation. ”En god kultur bygger på en passion för uppdraget.” s. 95 Med passionen avser Bringselius den inre motivation som utgör drivmedel för viljan att göra ett bra arbete. I yrkesgrupper som arbetar nära medborgare i offentlig sektor är detta något som är särskilt uttalat. Om yrkesverksamma med en stark inre motivation känner sig starkt kontrollerade riskerar styrningen att påverka denna motivation negativt med risk för att den går helt förlorad.

6.2.3. Organisation och förändring

Ett av de arkiv jag väljer att studera närmre står inför en eventuell omorganisation. Diskussioner pågår inom kommunfullmäktige under arbetet med den här uppsatsen. Förändringen skulle innebära att arkivet som i dagsläget tillhör

Kulturförvaltningens organisation skulle omorganiseras så att det åter hamnar under Kommunstyrelsen, något som även resultatet av enkätundersökningen visar på har förekommit inom andra kommuner. Under 90-talet sågs flera kommunarkiv göra den motsatta förändringen. Exemplet blir därför särskilt intressant eftersom det visar på en tillbakagång till ursprunget. Arkivchefen (Informant 2) för det kommunarkiv som kan komma att genomföra en omorganisation spekulerar i vad det kan innebära och uttrycker en viss oro. Hen poängterar att det är viktigt att verksamheten har fortsatt möjlighet att arbeta med kulturarvsrelaterade frågor och att den utåtriktade verksamheten får fortsatt utrymme. Informant 2 medger att det finns en risk att vissa kulturarvsrelaterade förfrågningar som går in via kulturförvaltningen inte längre skulle bli hens ansvar att handlägga om arkivet vore en del av kommunstyrelseförvaltningen. Samtidigt ser informant 2 poängen med att finnas närmre kommunstyrelsen när det kommer till att arbeta med normering och digitaliseringsfrågor även om det inte finns några formella hinder mot att samarbeta över myndighetsgränserna. Det har dock som tidigare nämnts, enligt informant 2 aldrig upplevts som ett problem att komma från Kulturförvaltningen gentemot de andra verksamheterna när de har arbetat med styrande och stödjande frågor.

Informant 3 berättar att diskussionen om den eventuellt förestående omorganisationen som informant 2 vittnar om är återkommande även hos dem. Vid närmare efterfrågan visar det sig att ämnet kommer på tal i princip årligen utan att mynna ut i något. Skandinavisk institutionell teori utger sig för att kunna förklara varför det är svårt att genomföra reformer och andra förändringar i organisationer. Eriksson-Zetterquist 2015 menar: "För att genomföra en reform krävs att alla deltar aktivt, framför allt de som ska reformeras." (s. 304) Utifrån intervjumaterialet och hur den kommunala arkivorganisationen är uppbyggd är mitt intryck att mycket av diskussionerna pågår över huvudet på dem som delegerats ansvar för att driva den dagliga verksamheten.

Eriksson-Zetterquist sammanfattar organisationers tröghet när det kommer till reformerande: "Eftersom förändringen [...] innebär att både organisationsschema, centrala symboler och människors sätt att handla ska förändras, blir den svår att genomföra." (Ibid.) Det är svårt att genomföra förändringar när organisationer är välutvecklade och relativt fast i sina rutiner. Därmed leder reformbeslut inte alltid till förändringar. Det är viktigt att skapa stabilitet. Informant 2 vittnar om att samma reformdiskussion återkommer regelbundet utan att leda till något beslut. I sammanhanget bör nämnas att kontinuerliga förändringar sker även utanför reformer enligt skandinavisk institutionell teori. Därmed är de inte rationellt

beslutade utan sker genom att institutionen anpassar sig till omkringliggande omgivning. Dessa förändringar är inte alltid märkbara vilket är ett resultat av att de passar organisationens institutionella identitet (Ibid., ss. 304–305). Förändringar som dessa sker lokalt som ett svar på vad som sker i den politiska situationen eller i de tekniska förutsättningarna. Detta är typiskt för det öppna svenska samhället och kan med fördel exemplifieras med trender och moden i omgivningen som påverkar organisationsstrukturens utformning för att vinna respekt internt och externt (Ibid., s. 305).

Reformidén ger intryck av nyhet även om det gjorts tidigare försök vilket förklaras med organisationens glömska. Den omorganisation som informant 2 och 3 hänvisar till utgör exempel på detta. Det nya som väntar är i själva verket en återgång till det gamla. Reformers största problem är att de är lättare att påbörja än att faktiskt genomföra. De tänkta målen med reformeringen är i fokus under resans gång. Eftersom målen ofta utgör organisationens svaga punkter kan ett alltför starkt fokus på dessa leda till organisationens undergång. Det finns därmed all anledning att göra en noga övervägning innan en organisation går in i ett reformarbete. Det kan tyckas självklart att reformer ska undvikas om det saknas problem. Men även i det fall det saknas lösningar eller när befintliga problem är alltför akuta och låter sig administreras på andra sätt till exempel genom delegering kan det finnas goda skäl att avvakta (jmf. Eriksson-Zetterquist 2015, s. 305). Vad gäller de arkiv som informant 1 och 2 representerar så är det kommunfullmäktige i enlighet med arkivlagen som aktivt utsett arkivmyndighet. Utifrån perspektiv från skandinavisk nyinstitutionalism kan detta utifrån vad vi vet idag om arkivens utmaningar tolkas som ett delegerande i brist på bättre alternativ. Genom att avvakta med beslutet om att återgå till kommunstyrelsen som arkivmyndighet tar organisationerna det säkra före det osäkra och fortsätter på samma sätt som tidigare även om det inte motsvarar idealet.

7. Fördjupning och diskussion

I samband med presentationen av den genomförda undersökningens resultat har analysen av detta redan påbörjats. Detta diskussionskapitel sammanfattar och fortsätter på denna analys samt sätter resultatet i relation till de förutsättningar som framställts i uppsatsens bakgrundskapitel. Inledningsvis kommer följande avsnitt bidra med en historisk tillbakablick för att visa hur resultatet knyter an till vidare perspektiv i samhällsutvecklingen. Syftet är att knyta an till och problematisera hur de lagar och politiska förutsättningar som tidigare kort nämnts påverkar undersökningobjekten och därigenom fortsätta den påbörjade analysen med hjälp av nyinstitutionella teorier.

7.1. Kommunarkivens institutionella sammanhang

Den tidigare forskning som sammanställts inom ramen för den här uppsatsen sammanfattades under avsnitt 4.3 i det fjärde kapitlet. Avslutningen av redogörelsen för denna sammanfattades med orden, förväntningar och förändringar. För att vidga förståelsen av vad de båda begreppen innebär i sammanhanget, kommer den sammanställda bakgrunden till analysen i de följande fördjupande diskussionsavsnitten fokusera på den historiska utveckling som skett inom svensk kommunorganisation. I kapitlet framställs de uppdrag och förutsättningar som utgör grunden för kommunarkivets verksamhet tillsammans med kulturpolitiska förväntningar och relationen till ABM-institutionerna.

Att förstå kommunarkivets roll och uppdrag i samhället är en komplex fråga. I följande avsnitt lyfts olika perspektiv fram där de olika delarna sätts i sitt sammanhang. Till att börja med måste förankringen i grundlagen nämnas. Enligt Offentlighetsprincipen som är en del av Tryckfrihetsförordningen (SFS 1949:105) måste alla offentliga myndigheter garantera insyn i vad som benämns som allmänna handlingar. Arkivlagen (SFS 1990:782) styr närmare hur detta ska gå till och för kommunernas del finns det paragrafer som reglerar ansvaret på lokal nivå. Dessa faktorer är de tveklöst viktigaste för kommunarkivets legitimitet. Innan vi går in närmre på detta skisseras den historiska utvecklingen och etablerandet av kommunarkiv samt de förutsättningar som gör sig gällande upp i korthet.

Avsaknaden av enhetlighet i svenska kommuners organisationsstruktur är som tidigare nämnt en följd av att Sveriges kommuner enligt kommunallagen (SFS

1991:900) åtnjuter organisationsfrihet. Det innebär att varje kommun har rätt att fritt organisera sina nämnder och förvaltningar (Montin & Granberg 2021, s. 14). Nyinstitutionell teori låter oss förstå nämndernas och tillhörande förvaltningars olika verksamhetsområden som indelningar i olika organisationsfält. I kommunallagens 4 § framgår att: "Fullmäktige skall, om inte något annat är särskilt föreskrivet, bestämma nämndernas verksamhetsområden och inbördes förhållanden." (SFS 1991:900). Kommunernas arkivverksamhet vilar till viss del på bestämmelser i arkivlagen (SFS:1990:782) men kompletteras av lokala föreskrifter som återfinns i respektive kommuns arkivreglemente. Det är med hänsyn till principen om kommunalt självstyre som regeringen och dess myndigheter avstår från att detaljreglera den kommunala verksamheten (Ulrika Geijer & Håkan Lövblad 2018, s. 211).

7.2. Historik

Införandet av 1863 års kommunalreform innebar att städer, landskommuner och landsting blev mer självständiga gentemot statsmakten. Fram till denna tidpunkt hade det lokala självstyrets institutioner varit statligt kontrollerade. I de första kommunallagarna fanns regler för arkiven med bestämmelser för hur arkivvård och förteckningsarbete skulle skötas. Landsarkiven förväntades dock inte utöva någon tillsyn. Kommunal arkivorganisation har växt fram långsamt. Stockholm och Malmö fick egna arkivinstitutioner i början på 1900-talet. Något senare följt av ett antal andra större och medelstora städer som bildade stadsarkiv ett knappt halvsekel senare. Till exempel Göteborg, Borås, Eskilstuna och Västerås.

1933 fick Riksarkivet och Landsarkiven uppgiften att bistå kommuner och landsting med rådgivning i arkivfrågor. Riksarkivets utfärdande av allmänna råd, som de genomför på uppdrag av regeringen är ett resultat av detta. Liksom att landsarkiven ger råd inom sina respektive distrikt. 1984 bildades en samrådsgrupp med representanter för Riksarkivet, landsarkiven och kommun- och landstingsförbunden (Smedberg 2012, s. 242). Med arkivlagens (SFS 1990:782) införande fick varje kommun en arkivmyndighet vilket i kombination med den förändrade arkivbildningen ledde till att allt fler kommuner började anställa utbildade arkivarier. Något som kan ses som exempel på att professionaliseringen av kommunal arkivverksamhet på allvar började vid denna tidpunkt och kan med nyinstitutionell terminologi beskrivas som normativ isomorfism. I och med att en yrkeskår började framträda på ett tydligare sätt lades även grunden för etablerande av professionella nätverk som möjliggjorde utbyte av idéer och ideal.

Samrådsgruppen har gett ut skriften *Vem bestämmer om arkiv i kommunen? Råd om styrning av den kommunala arkivverksamheten* (Lindelöw Sjöo & Harbe 2015). Den handlar om hur arkivverksamheten tydligare kan organiseras och följas upp i en kommunal organisation. Här presenteras ett citat som beskriver syftet med publikationen.

Förhoppningen är att föreliggande skrift med bilagor kan bidra till att åstadkomma en tydligare styrning av arkivverksamheten i kommuner [...] och [...] bidra till en mer ändamålsenlig informationshantering och tydligare organisering kring hantering av arkivfrågor.

Lindelöw Sjöo & Harbe, 2015, s. 6.

Citatet visar på den splittring som finns samt betonar önskan om mer likriktning och tydlighet. Angående kommuners organisation pekar Lindelöw Sjöo och Harbe (2015) på att nuvarande kommunallag (1991:900) trädde i kraft ett halvår efter arkivlagen (1990:782) och lyfter den problematik som kommunerna drabbas av som en följd av organisationsfriheten.

Av särskilt intresse ur arkivsynpunkt är kommunernas möjligheter att med stöd av kommunallagen på ett mer fritt sätt organisera sina verksamheter i olika organisatoriska former. Exempel på det är kommundelsnämnder, gemensamma nämnder, i vissa fall föra ut verksamheter på entreprenad, bolagisera eller t.o.m. privatisera. Alla olika organisationsförändringar har stor betydelse för arkivhanteringen och måste bevakas så att beslut och information om de kommunala verksamheterna kan följas och återfinnas över tid.

Lindelöw Sjöo & Harbe, 2015, s. 17.

Vad som framgår av citatet är att organisationsmöjligheterna är så omfattande att det är svårt att komma med tydliga riktlinjer. Det handlar främst om hur arkivhanteringen ska skötas när omorganisationer sker.

7.3. Uppdrag och förutsättningar

Kommunarkivens existens vilar i grund och botten på samma historiskt rotade uppdrag, att sköta det administrativa resultatet av det politiska styrelseskicket på kommunal nivå. Både dess historicitet och dess förankring i makt och demokrati är symboler för institutionell legitimitet. Informationshanteringen är nära sammankopplad med upprätthållandet av det demokratiska samhällets grundprinciper. För att göra detta på ett effektivt sätt i ett digitaliserat samhälle är det viktigt att arkivarier arbetar proaktivt och håller sig informerade om vilka system som används för att kunna förutse och planera för hur den långsiktiga informationshanteringen ska fungera (jmf. Arkivutredningen 2019, s. 531). Arkivarier behöver anta en styrande position jämte den stödjande funktionen. Samtidigt innebär de strömningar inom arkivvetenskap och kulturpolitik som fokuserar alltmer på tillgängliggörande och förmedlande av kulturarv att arbetet

med samlingarna blir allt viktigare. Kommunarkiven rör sig med andra ord mellan flera olika värderingar och förväntningar.

Angående publik verksamhet framgår det i Arkivutredningens (2019) beskrivning av arkivsektorn att diskussionen i början av 2000-talet handlade om att få in ett tydligare användarperspektiv i verksamheterna. Fokus behövde flyttas från själva materialet till användarnas behov och förväntningar vid informationssökning (s. 164). Hur långt den kommunala arkivsektorn kommit i detta arbete framgår av resultatet som framställdes i föregående kapitel. Det pekar på att medvetenheten om vikten av utåtriktad verksamhet tydligt har etablerats i verksamheterna eftersom 2/3 av respondenterna uppger att de ägnar sig åt aktiviteter som riktar sig till de potentiella användarna av arkiven.

Med hjälp av Wahlström (1981) skruvar vi tillbaka tiden något igen. Wahlström skriver artikeln *Tankar om den kommunala arkivfunktionen – dess framväxt och utveckling*, drygt 30 år efter att kommunallagen från 1953 skapat tydligare ramar för kommunarkiven, och drygt 10 år innan kommunernas organisationsfrihet stärks i kommunallagen från 1991. Wahlström (Ibid., s. 389) beskriver de förändringar som skedde inom den kommunala sektorn på 50 – talet. Behovet och vikten av arkivvård blev mer uttalat. Arkivlokaler byggdes i samband med uppförandet av nya förvaltningsbyggnader som även mindre kommuner tvingades att ha för att klara den utökade centrala förvaltningen efter kommunindelningsreformen 1952. Resultatet av kommunallagens åläggande på kommunstyrelserna av en vårdnads- och förteckningsplikt för kommunens samtliga arkiv innebar att de allt som oftast samlades i ett centralarkiv intill kommunalkontoret och lades direkt under kommunalkamrerens eller sedermera kanslichefens ansvar (Ibid., s. 390). ”Behovet av och intresset för en fungerande arkivvård [...] växte med kommunerna” (Ibid., s. 392). Man kan här se att användarperspektivet främst rör den kommunala förvaltningens interna användande av arkiven. Utvecklingen gick från att främst ha rört skötseln av uppgifter för den kommunala verksamhetens egna behov mot att ansvara för allt fler samhällsuppgifter som berör den enskilde medborgaren.

7.4. Kommunal organisation

Christensen (2004) som skriver om organisationsteori med fokus på den offentliga sektorn menar att den tydligaste skillnaden mellan privata och offentliga organisationer är den demokratiska förutsättningen med en folkvald ledning. Detta avsnitt syftar till att klargöra hur det kommunala styret är uppbyggt för att bättre

förstå kommunarkivets inordnande i den övergripande organisationen samt de utmaningar som gör sig gällande i relation till detta.

Kommuner styrs av kommunfullmäktige som utgörs av lokalt folkvalda politiker. Fullmäktige beslutar om budget, skatt och kommunens organisation. Besluten kring organisation rör främst vilka nämnder som ska finnas samt vilka ledamöter som ska sitta i dem respektive i kommunstyrelsen. Fullmäktige beslutar även i ärenden av principiell karaktär vilket innebär frågor där politiska moment dominerar samt i ärende av större vikt till exempel ekonomiskt viktiga frågor. Kommunstyrelsen är formellt sett en nämnd, det vill säga en förvaltningsmyndighet. Till skillnad från andra nämnder har kommunstyrelsen centrala berednings- och samordningsuppgifter. Ekonomiansvaret för den kommunala organisationen vilar hos kommunstyrelsen som utgör stöd för kommunfullmäktige med ansvarar för att leda och samordna allt arbete inom kommunen. De kommunala nämnderna består av ledamöter som utsetts av kommunfullmäktige. Dessa ledamöter företräder i sin roll som politiker olika partier. Kommunerna bestämmer enskilt vilka nämnder som ska finnas vilket innebär stor variation runt om i Sverige. Även benämningen av nämnderna är fri att besluta om för varje enskild kommun. Därför kan en och samma typ av nämnd ha olika namn i olika kommuner. Nämnderna har olika ansvarsområden och styr över verksamheter inom dessa. Ärenden inom ansvarsområden som ska beslutas av fullmäktige bereds av nämnderna. Förvaltningar biträder nämnderna och består av tjänstemän. Beslutanderätten för den löpande verksamheten är i många fall delegerad från nämnderna till olika befattningshavare inom förvaltningen. Det innebär att beslut i det dagliga arbetet inte fattas av politiker utan av tjänstemän. (Von Essen 2021, ss. 34–35).

Kommuner kan även organisatoriskt samverka i kommunalförbund och gemensamma nämnder. Vad detta innebär för arkivverksamheten har tidigare redogjorts för i uppsatsens tredje kapitel. Inom vissa områden kan olika kommuner träffa avtal om gemensam förvaltning på enskilda områden med varandra. Kommunerna ansvarar för mycket av den samhällsservice som erbjuds enskilda individer. Det finns reglerat i lag att kommunen måste ha vissa verksamheter medan andra är frivilliga och beslutas av lokalpolitiker. (Ibid.)

Låt oss med bakgrund i detta ställa oss frågorna: Vilken kunskap om arkiv har de lokalt folkvalda representanter som på lokal nivå beslutar om kommunarkivets uppdrag och förutsättningar? Reflekterar de kring kommunarkivets roll i samhälle och kulturliv när de fattar beslut om hur de ska organiseras inom kommunen?

Frågorna är intressanta i sammanhanget men utgör i sig ämne för ett möjligt framtida forskningsprojekt. Följande avsnitt kommer därmed inte kunna besvara dem. De finns med för läsarens skull, inför nästa avsnitt som kommer att beskriva de kulturpolitiska aspekter som det vore önskvärt att politiker och tjänstemän har med sig när dessa beslut fattas.

7.5. Kommunarkiven i förhållande till ABM-institutionerna

I den kulturpolitiska sfären finns förväntningar på att arkiven kan användas som resurs för att berika kulturlivet. Nilsson (2003) skriver om den gemensamma dynamik som är ständigt närvarande i frågor kring kulturarv och ABM-samarbete i *Kulturens nya vägar*. Dynamiken handlar om vilka arbetsområden som ska prioriteras inom verksamheterna.

I alla ABM-institutioner pågår en kamp mellan det utåtriktade, kundorienterade arbetet och det inåtvända samlings orienterade arbetet. Folkbiblioteken är mest utåtriktade medan nationalbibliotek, museer och arkiv i skiftande skala är mer inriktade på att samla dokumentera och vårda.

Nilsson, 2003, s. 161

Nilsson (2003) gör ingen tydlig åtskillnad mellan offentliga och enskilda arkiv i sin sammanställning om arkivens roll i kulturlivet. Eftersom folkbiblioteken är en synnerligen kommunal angelägenhet anser jag det med viss reservation befogat att tolka uttalandet som att det även omfattar kommunarkiv. Nilsson (Ibid.) nämner arkiven efter en presentation av kulturarvsbegreppet och ABM-samarbete vilket tyder på att deras kulturförmedlande funktion är tätt sammankopplad med den institutionella kontext de ingår i. Diskussionerna om kulturarvsbegreppet och det framväxande ABM-samarbetet, gjorde arkiven först på 1990-talet till en del av kulturpolitiken (Ibid., s. 165). I kombination med införandet av kommunallagen 1991 som möjliggjorde organisationsfrihet för kommunerna tolkar jag detta som bakgrunden till de omfattande omorganisationer inom den kommunala organisationen som Holmberg (1994) i kapitel 4.3 under avsnittet tidigare forskning vittnat om. I de fall där kommunarkiven bytte arkivmyndighet och verksamheten kom att förläggas till exempelvis inom Kulturförvaltningen visar det på hur samhällets och styrande politikernas förväntningar påverkats till att se kommunarkivet som en fristående arkivinstitution och resurs för det lokala kulturlivet.

I arkivutredningens (2019) sektion om ABM och utåtriktad verksamhet nämns att flera arkivinstitutioner har någon typ av utåtriktad verksamhet. Kommunarkiven

nämns i motsats till regionarkiven inte även om de i viss mån har liknande förutsättningar och är en viktig resurs för just de målgrupper som citatet nedanför lyfter fram:

Regionala arkivinstitutioner fungerar många gånger som mötesplatser där släktforskargrupper och lokalhistoriska forskare träffas. Besökarna går på kurser, lyssnar på föredrag, deltar i arkivkaféer och bidrar med egna erfarenheter.

Arkivutredningen 2019, s. 166

Att kommunarkiven inte nämns i detta sammanhang är anmärkningsvärt och visar på den gråzon som kommunarkiven befinner sig i när det handlar om huruvida de förväntas ägna sig åt utåtriktad verksamhet eller ej. Just regionala och kommunala arkivinstitutioner går i många avseende hand i hand då de deras organisation, funktion och uppdrag är likartade men här har de av någon anledning inte omnämnts trots att de utgör en viktig resurs för just släktforskare och lokalhistoriker.

Däremot lyfter arkivutredningen (2019, s. 370) att det förekommer så kallade centrumlösningar. Vanligen kallade arkivcentrum. De består oftast av regionarkiv, offentliga och enskilda arkiv. Det förekommer att kommunarkiv också är en del av dessa samlokaliseringar. I de fall kommunarkiven befinner sig inom gemensamma ramar som andra arkiv är denna kontext troligen mer avgörande för arkivariernas upplevelse av uppdraget och sin yrkesroll än vilken förvaltning arkivet tillhör. De förutsättningar som det innebär i fråga om lokaliteter och utrymme öppnar upp för både samarbete mellan de olika institutionerna samt erbjuder bättre möjligheter att arbeta utåtriktat.

7.6. Nyinstitutionella tolkningar

Organisationsstrukturen inom kommunarkiven uppvisar en viss enhetlighet även om variationerna i benämningarna tycks vara oändlig. Min tolkning av resultatet består i att det finns olika värderingar av arkivets uppdrag, som tar sig uttryck i de olika benämningarna. De avdelningsbeteckningar som förekommer, till exempel stöd, service, demokratistöd, innovation säger något om arkivets roll och värde. Dessvärre är det endast i sällsynta fall som arkivet faktiskt får ett egenvärde i och med att avdelningen faktiskt uppkallas efter vad det är: arkivenheten eller kort och gott arkivet.

När arkivet samsas med innovationsbegrepp ger det känslan av att informationsförvaltningen strävar efter att ligga i framkanten i e-förvaltningsfrågor och långtidsbevarande. Det pekar på de förändringar som i arbetssätt som det digitaliserade samhället medför. Arkivarierna som jag har talat med nyanserar

denna uppfattning genom att tala om hur positionen inom den kommunala organisationen påverkar hur de uppfattas och bemöts internt när de jobbar med olika typer av frågor. Det blir i deras sätt att resonera tydligt att de vill ge ett gott intryck av sig själva samt den institution de representerar eller identifierar sig med. Något som Alveson (2011, s. 103) pekar på som ett viktigt iakttagande i en reflexiv intervjupraktik. Samtidigt som informanterna visar medvetenhet om problematiken vill de ogärna uppvisa några brister i sina egna förutsättningar.

Kombinationen av den ökande mängden information och teknikens ständiga utveckling har gjort det svårt för kommunarkiven att hitta hållbara och långsiktiga lösningar för informationshanteringen. Häri kan förklaringen finnas till att utåtriktad verksamhet kanske inte blivit en naturlig del av kommunarkivens uttalade uppdrag. Men det går inte att komma ifrån att det utåtriktade och det inåtriktade arbetet hänger ihop som ett slags cirkelresonemang. Det inåtriktade arbetet som handlar om styrande av arkivbildningen, tillsyn, arkivvård och förteckningsarbete är en förutsättning för att kunna ha något att arbeta med utåtriktat. Samtidigt kan det vara svårt att förstå poängen med det inåtriktade arbetet om det inte finns utrymme för att arbeta utåtriktat med detta. Institutionsbegreppet bidrar till att förena kommunarkivets olika funktioner och göra dem likvärdigt legitima. De är inte varandras motsättningar utan består av delar från olika organisatoriska fält. Under perioder kräver de olika mycket prioritet i det praktiska arbetet samt intar olika mycket fokus i de ideologiska resonemang som blottlägger den kommunala institutionens värderingar. Informationsstyrande åtgärder och arkivvård är av största vikt för att vi ska kunna tillgå samlingarna både i vår egen samtid eller nära framtid samt för dem som kommer att göra det i en mer avlägsen framtid.

Att diskutera om det borde finnas mer enhetlighet är en diskussion som går långt över ramarna för denna arkivvetenskapliga studie. Det är en fråga som handlar om det svenska statsskicket och är historiskt sammankopplad med det lokala självstyret. Den här uppsatsen utger sig inte för att hitta något rätt eller fel i kommunernas organisationsstruktur vad arkiven anbelangar. Däremot är det av intresse att lyfta frågan och belysa hur arkivets roll och funktion uppfattas och påverkas utifrån dess plats i den övergripande organisationen. Genom att väcka medvetenheten om att detta är något som kan påverka förutsättningarna för uppdraget, öppnas möjligheten för att göra väl övervägda ställningstaganden och sporra till ett eventuellt förtydligande på författnings- eller förordningsnivå.

7.6.1. Isomorfistiska tendenser

I förståelsen av kommunarkivet som ett organisatoriskt fält tas i beaktande att organisationsfält närmar sig varandra och blir alltmer lika. Detta betecknas som isomorfism. Genom de olika former av isomorfism som Di Maggio & Powell (1984) definierat kan kommunarkivets roll tolkas på följande olika sätt.

Till att börja med lever arkivfunktionen upp till den *tvingande* roll som kommer ur polisk påverkan utifrån det uppdrag som formuleras och de ramlagar som finns.

Arkivet kan även inta en *imiterande* roll. Den uppstår ur känslan av osäkerhet och medför att organisationen imiterar framgångsrika organisationer i hopp om att bli det själva. I de exempel som lyfts fram där kommunarkivet har kulturnämnden som arkivmyndighet flirtar arkivorganisationen exempelvis med systerinstitutionerna bibliotek och museum och tar sig an utåtriktad verksamhet även om det inte ingår i det uttalade uppdraget. Genom att göra det kan de ta del av den legitimitet som omgärdar organisationerna de imiterar. Exempelvis sprunget ur de kulturpolitiska förväntningarna.

Ett ytterligare alternativ är att inta en *normativ* roll. Den normativa rollen skapas som följd av ett professionaliserande av verksamheten. Här befinner sig mycket av den diskussion som sker kring informationsstyrning, normeringsarbete och arkivariers teknologiska kompetens för att effektivisera det traditionella arkivarbetet med e-arkivering. Här är nyckelordet likriktning och bildande av nätverk, vilket vi tydligt ser hos de mindre kommuner som väljer att gå tillsammans i kommunförbund för att hantera arkivfrågan gemensamt och därigenom låta den professionaliseras.

7.6.2. Institutionalistiskt perspektiv

På 90 - talet började en strömning inom kulturpolitik och utbildningsväsen skönjas där arkiven tilldelades en ny roll utöver det traditionella förvaltandet. Det handlade om att öppna upp arkiven och möjliggöra förmedlande av materialet mer externt än vad som varit fallet ditintills. Sverige fick sin första arkivlag 1990. Kommunernas organisationsfrihet som fastställdes redan i kommunallagen 1974, stärktes i och med kommunallagen från 1991. 1993 tillsattes en kulturutredning (Kulturutredningen 1993) som 1996 resulterade i en kulturproposition (Kulturdepartementet 1996) som till stor del byggde vidare på de kulturpolitiska målen som satts upp 1974. Nytt i sammanhanget var formuleringen *att bevara och bruka kulturarvet* och ett perspektiv som flyttades från hela samhället till den

enskilde individen. Formuleringen kan tolkas som ett exempel på de ovan nämnda institutionella isomorfismerna. I enlighet med Meyer Rowans (1977) teori i Eriksson-Zetterquist (2015) handlar det i detta fall om hur organisationer utvecklar en gemensam vokabulär. Denna vokabulär beskrivs som myter med syftet att skapa berättelser om vad organisationerna gör. De som inte tar till sig den gemensamma vokabulären riskerar att framstå som irrationella. För att undvika detta blir organisationer alltmer lika varandra i hopp om att ta del av varandras egenskaper och status (s. 298).

Som framgår ovan var det en intensiv period vad gäller utredningar och införande av lagar som berör kommunarkiven i början av 1990-talet. Det är under denna tidsperiod som den typen av organisationsförändringar som utgör bakgrunden till den här studien uppstår. Ett fåtal arkiv väljer att utnyttja den möjlighet som erbjuds i lagen och låta kommunfullmäktige utse en annan nämnd än kommunstyrelsen för att ansvara för kommunarkivet. I min undersökning av organisationsförändringar framgår att det vid denna tid är just kulturnämnden som ses som lämplig arkivmyndighet när kommuner väljer att avvika från den traditionellt sett förutsedda organisationen. I och med detta skedde en form av avinstitutionalisering till förmån för ett nytt mytbildande. Kommunarkiven som dittills haft en något undanskymd och administrativ roll fick nu chansen att inta en ny lite mer framträdande roll och bli en del av kulturarvssektorn.

Eftersom de som idag arbetar inom organisationerna oftast inte varit med om omorganisationen detta är det svårt att spåra hur resonemanget gick inför genomförandet på de undersöka kommunarkiven. Jag har valt att tolka dessa förändringar ur ett institutionellt perspektiv tillsammans med Terry Cooks arkivteoretiska tolkningar om att det skett en rad paradigmskiften inom arkivvetenskapen. Enligt min uppfattning syns resultatet av detta på svensk nivå i de kulturpolitiska målen som presenterades 2009 där arkivinstitutionerna får en mer framträdande roll som aktör i frågor inom kulturlivet som rör kulturarvet (Prop. 2009/10:3). De digitala möjligheterna lyfts vid denna tid fram som avgörande för nya arbetssätt i tillgängliggörandet av kulturarv. Parallellt med denna framtidsoptimistiska syn på den digitala revolutionen blir det alltmer klart att det även medför en rad svårigheter i säkrandet av det framtida kulturarvet. Det institutionella perspektivet medför att det är bakomliggande värderingar och normer som påverkar uppfattningen av verksamhetens uppdrag och funktion. Dessa normer och värderingar föds och formas av omgivande legitimerande institutioner. Här kan den politiska ramen såväl som samhällsklimatet förstås som institutioner. Även

medarbetarnas synsätt är i sin tur produkter av de institutionella värderingar de fått med sig genom sin utbildning. Arkivarier har ofta sin bakgrund i humaniora vilket präglar deras intresse och förståelse av sin egen yrkesroll samt arkivets potentiella användbarhet.

7.6.3. Organisationsfrågor

Analysen av kommunarkivens förutsättningar utifrån organisation och politik sammanfattas på följande sätt. Ett kommunarkiv som organiseras inom kulturförvaltningen innebär att kulturnämnden är arkivmyndighet. Frågor som behandlas inom kulturnämnden präglas av kulturpolitik och behandlas till stor del av tjänstemän med bakgrund inom humaniora. Det kan tyda på att ett annat fokus och en annan medvetenhet om arkivets roll och potential förekommer bland involverade beslutsfattare än hos dem verksamma inom kommunstyrelsen. Jämfört med ett kommunarkiv som befinner sig inom någon av kommunstyrelsens avdelningar är avståndet till det högsta beslutsfattandet något längre. Om regelmässig kontakt med den styrande förvaltningen finns innebär det bättre förutsättningar för att den arkivansvariga ska få en uppfattning om vad som händer ute på de olika förvaltningarna. Styrelsen har en uppsiktsplikt att fylla som innebär att de är förpliktigade till att ha inblick i frågor som kan påverka kommunens utveckling. Mycket av kommunikationen kring sådana frågor sker dock delvis initialt via informella kommunikationsvägar i samtal mellan medarbetare som uppstår mer eller mindre spontant under arbetsdagens gång.

Eftersom kommunstyrelsen är sista beredningsinstans även i ärenden som beretts av annan nämnd har de automatisk inblick i hela kommunens förehavande (Lindelöw Sjöo & Harbe 2015, s.14). Om någon verksamhet är på väg att upprätta ett nytt ärendehanteringssystem eller liknande är det viktigt att kommunarkivarien tidigt blir delaktig i processen för att bistå i kravspecifikation och säkerställa att långtidsbevarande perspektiv inte glöms bort. Detta är enligt min tolkning anledningen till att respondenter och informanter ger uttryck för att Kommunstyrelsen är den mest lämpade arkivmyndigheten.

I de efterforskningar som ligger till grund för denna studie har jag förundrats över hur utforskat ämnet tycks vara. Jag har även erfarit hur komplexa områdena som ligger till grund för problemställningen är. Både vad gäller fältet organisationsteori samt den kommunala sektorn som organisation i sig. Det är i princip omöjligt att göra rättvisa jämförelser mellan olika kommuner i en mindre studie som denna eftersom det omfattar så många olika variabler. På samma sätt är förutsättningarna

för kommunarkivens uppdrag och roll omgivna av olika komplexa kontexter. Av resultatet framgår att många av de verksamma kommunarkivarierna önskar mer tydlighet i frågan vilket tyder på att det finns mycket kvar att göra inom forskning och lagstiftning.

8. Slutsats

Den här uppsatsen tog avstamp i en undersökning om kommunarkivens organisatoriska förutsättningar. Inspirationen till uppsatsen utlöstes av förundran över skillnaderna i förvaltningstillhörighet mellan de stadsarkiv vi kommit i kontakt med under utbildningens gång. Nyfikenheten tog mig vidare till att vilja söka svar på vad variationerna beror på och vilka konsekvenser det kan få för verksamheten utifrån arkivariernas upplevelser. Vid ingången i arbetet hade jag en löst formulerad tes om att kommunarkiv inom Kulturförvaltningen har en mer kulturarvsorienterad profil och därmed mer fokus på utåtriktad verksamhet än kommunarkiv inom en mer traditionell organisationsstruktur inom exempelvis stadledningsförvaltningen.

En första ledtråd hittade jag i det svenska statskicket och den kommunallag som reglerar den kommunala organisationsfriheten. Det kommunala självstyret innebär att Sveriges 290 kommuner själva bestämmer hur de vill organisera och bedriva sina verksamheter. Redan här borde jag anat att det kommer att finnas betydligt fler variationer än jag hitintills föreställt mig. Men, idén om arkivet som något stabilt, något fast förankrat, sinnebilderna av tydliga strukturer begränsade min föreställningsförmåga. Jag blev flertalet gånger varse om hur lite jag visste och kämpade med att förhålla mig till de förkunskaper jag tog med mig in i arbetet. Trots det omfattande arbete jag tog mig an för att läsa in mig på ämnet allteftersom jag utformade min enkät, blev antalet svar som landade utanför de förangivna svarsalternativen överraskande stort. Informanterna jag samtalade med blev till viktiga källor för att fördjupa mig i problematiken och hur resultatet så småningom kunde tolkas samtidigt som de hjälpte mig att bli mer varse om mina egna reflektioner kring ämnet.

Jag kommer härmed att sammanställa svaret på de forskningsfrågor som formulerades i inledning av mitt arbete. Den första frågan lyder:

- Vilka variationer förekommer inom den kommunala organisationen av arkiven?

Vid första anblicken av resultatet från enkätundersökningen häpnade jag över mångfalden. Det visade sig dock att den stora variationen främst består i att kommunerna använder olika benämningar för sina förvaltningar och avdelningar. På nämnd och förvaltningsnivå är variationerna förhållandevis små jämfört med spridningen inom avdelningar. En närmare granskning visar dock att många

benämningar är relativt snarlika. Det går även att skönja nyare organisationstrender vid utvärderandet av materialet så som att det förekommer sektorbaserad organisation, kommunaldelsnämnder och kommunalförbund.

Enligt arkivlagen ska det finnas en arkivmyndighet för varje kommunarkiv. Denna roll är traditionellt sett kommunstyrelsen men kan delegeras till annan instans av kommunfullmäktige. Resultatet visar att en absolut majoritet av de svenska kommunerna har kommunstyrelsen som arkivmyndighet. Det visar sig dock att ett fåtal kommuner väljer att nyttja möjligheten att utnämna en annan nämnd som arkivmyndighet. Bland exemplen finns kulturnämnden och arkivnämnden. De flesta kommunarkiv som inte uppvisar den traditionella organisationsstrukturen med kommunstyrelsen som arkivmyndighet ingår i kommunalförbund med gemensam arkivmyndighet.

Nästa forskningsfråga som kommer att sammanfattas är:

- Vilken betydelse upplever arkivarier inom den kommunala sektorn att arkivets organisationstillhörighet har för den utåtriktade verksamheten och hur ser de på konsekvenserna av genomförda eller förestående organisationsförändringar?

De tillfrågade informanter som intervjuats har alla goda förutsättningar för att arbeta med utåtriktad verksamhet. En viktig drivkraft för att göra det finns snarare i det personliga intresset och uppfattningen om att det är en viktig del av arkivverksamhet även om det inte alltid finns tydligt uttalat i uppdraget. Informanter som uttalar sig för kommunarkiv i kulturnämndens regi känner ett starkare stöd från ledningen och kan legitimera arbetet med att det förankras i övergripande mål. De har även goda möjligheter till samverkan med systerinstitutionerna bibliotek och museum som finns i deras direkta närhet. Förutsättningar med angränsande lokaler möjliggör utåtriktad verksamhet trots knappa personella och ekonomiska resurser. Den informant som inte verkar inom kulturförvaltningen har betydligt mer resurser att tillgå för att stå på egna ben i sitt utåtriktade arbete. Utifrån detta resultat ses organisationstillhörigheten inte som avgörande för kommunarkivets möjligheter att arbeta utåtriktat. Utifrån informanternas reflektioner kring organisationsförändringar framgår att det finns en oro att förlora kontakten med kulturen i en organisation inom kommunledningsförvaltningen. Samtidigt spekulerar informanterna i fördelarna med en sådan omorganisation, vilket sammanfattningen av nästa fråga återkommer till.

Den sista forskningsfrågans formulering relaterar till svaret på ovanstående fråga:

- Hur påverkar kommunarkivets organisatoriska placering verksamhetens inriktning?

Medan föregående fråga fokuserade mer på den utåtriktade verksamheten syftar den här frågan på att analysera andra innebörder av den organisatoriska placeringen. Informanter vittnar om att det är svårt att uttala sig om vilken betydelse som kommunarkivets förvaltningstillhörighet har för verksamhetens inriktning. Argumentationen ligger i att deras erfarenhetshorisont är begränsad. De upplever det svårt att uttala sig eftersom de inte har något att jämföra med. Samtidigt framträder en bild av tron på en traditionellt hierarkisk organisation med kommunstyrelsen som arkivmyndighet och en plats i förvaltningen hos det högsta styrelseorganet. Här pekar informanterna på arkivets proaktiva roll i den digitala informationsförvaltningen och menar att de bästa förutsättningarna för att lyckas med den utmaning det innebär borde vara att finnas med där, och när besluten tas. Arkivuppdraget är delat mellan att styra informationsflödet, stödja verksamheter samt att förteckna och vårda samlingar. Dessa delar är alla förutsättningar för tillgängliggörande och att kunna erbjuda forskarservice. I den mån tid och resurser finns för att arbeta med utåtriktad verksamhet kan denna ses som en extra legitimering av allt jobb som görs i system och depåer. Arkivmaterialet är trots allt en del av vårt och framtida generationers kulturarv.

8.1. Avslutning

Intresset för kulturarvsfrågor har varit min ingång i arkivvetenskapen, vilket jag har gemensamt med de informanter jag samtalat med. Detta föranledde mig att lägga fokus på frågan om utåtriktat arbete hos svenska kommunarkiv. Allteftersom uppsatsen tagit form har jag erfarit att det är en marginaliserad fråga för kommunarkiven. Det är långt ifrån alla som har resurser och möjlighet att ägna sig åt dessa frågor och det finns inte nödvändigtvis med hos dem som fattar besluten om den lokala arkivverksamheten.

Ett av de resultat som jag personligen tycker är av störst intresse och har upplevt som något överraskande är att det tycks pågå en tillbakagång inom det organisatoriska planet. Till att börja med förvånades jag över att det exempel som Malmö stadsarkiv utgjorde med sin förvaltningstillhörighet hos Kulturförvaltningen visade sig vara näst intill unikt utifrån den genomförda undersökningen. Det förväntade resultat som jag utgick från var att Malmö

stadsarkiv kanske fungerar som en förebild och att många fler kommer att följa. I stället upptäckte jag att frågan förlorat i aktualitet då det i ett fåtal fall inte bara redan har hunnit ske, utan även har hunnit revideras. För att förstå hur mina antagande inte stämde med det resultat jag konfronterades med fick jag rannsaka mina uppfattningar och vad de grundade sig i. Det ABM-perspektiv jag utgick från satte fokus på en fråga som förlorat i aktualitet hos de kommunala arkivinstitutionerna.

Kanske har frågan om utåtriktat arbete institutionaliserats och blivit en transparent självklarhet hos dem som arbetar där. Den behöver inte legitimeras genom att manifesteras i en förvaltning med mytpräglad benämning som innefattar det värdeladdade begreppet kultur. Vi kan inte med säkerhet veta varför en del kommuner väljer att utnämna en arkivmyndighet utanför det högsta förvaltningsorganet. Den centrala arkivfrågan är fortfarande koncentrerad kring kulturarvet och hur vi ska säkra det inför framtiden men den återgång som jag identifierat inom den kommunala organisationen tyder enligt min mening på att de styrande är beredda att ta tillbaka ansvaret för den kommunala organisationens arkivbilning och dess följder igen. Fokus ligger dock inte på dess följder utan handlar tvärtemot, framför allt om att ligga steget före. Den initiala entusiasmen för digitaliseringens möjliggörande vad gäller tillgängliggörande av arkivmaterial har sedan länge lagt sig och berett plats för oro kring åtkomst och spridning. Insikten om att en komplett digitisering av kommunernas äldre analoga kulturarv inte är realistisk har infunnit sig. De möjligheter till elektronisk förvaltning och informationshantering som digitaliseringen medfört har även visat sig innebära svårigheter. Långtidslagring, återsökning och säkerhetsfrågor måste prioriteras om det ska finnas något material att arbeta förmedlande med i framtiden.

Den osäkerhet som verksamma inom arkivsektorn sedan länge bär med sig vad gäller arkivets roll, enligt citatet från Saarenheimo (1997) som återfinns under avsnitt 4.1 i uppsatsens teorikapitel, tycks inte ha gett vika. Saarenheimo menar att det i synnerhet, kan vara motiverat att fråga sig vilket grundläggande syfte man arbetar för, i perioder som präglas av kriser och snabba förändringar (Ibid., s. 71). I denna osäkra tid ser det ut som att arkiven söker sig tillbaka till den trygga hamn som erbjuds av den traditionella organisationsformen nära maktens boning där de har sitt ursprung, för att kunna bemästra de utmaningar som väntar. Men ingen kan med säkerhet veta vart förändringens vågor i det långa loppet bär hän.

Referenser

- Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.). (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber.
- Almerud, Peter (2000) ABM eller A, B och M? låt innehållet avgöra. I Almerud, Peter (red.). (2000) *Kunskapens källor: om samarbete mellan arkiv, bibliotek och museer*. Nacka: DIK-förb.
- Alvesson, Mats & Deetz, Stanley. (2000). *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj. (2017). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Alvesson, Mats. (2011). *Intervjuer: genomförande, tolkning och reflexivitet*. 1. uppl. Malmö: Liber.
- Arkivutredningen (2019) *Härifrån till evigheten* SOU 2019:58. Stockholm: Kulturdepartementet
- Aronsson Inga-Lill, Asker, Björn & Rydbeck, Kerstin. (2005). ABM, utbildningarna och vetenskapen I Molin, Märta & Wittgren, Bengt (red.) (2005). *Om ABM - en antologi om samverkan mellan arkiv, bibliotek och museer*. Härnösand: ABM resurs, Läns museet Västernorrland, ss. 71–86
- Asp, Klara & Carlsson, Mathias. (2017). *Det nya stadsarkivet. - En analys av förnyelsen av Malmö stadsarkiv*. (Masteruppsats) Lunds universitet.
- Bergström, Tomas. (2002). *Organisationskultur och kommunal förnyelse? : förändring i gamla hjulspår*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi.
- Blouin Jr., Francis X. (2021) "All Shook Up": The Archival Legacy of Terry Cook. *The American Archivist*. Nr. 84 (1): ss. 207–209. doi: <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.17723/0360-9081-84.1.207>
- Bringselius, Louise. (2020). *Vägar till en god kultur. Tillit, lärande och etik*. Helsingborg: Komlitt AB.

- Burell, Mats & Sjögren, Carina. (2018). *Information i verksamhet och arkiv - Regler och standarder med digitalt perspektiv*. [Elektronisk resurs]. Föreningen för Arkiv och Informationsförvaltning.
- Christensen, Tom. (2005). *Organisationsteori för offentlig sektor*. 1. uppl. Malmö: Liber.
- Cook, Terry. (2013). "Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms." *Archival Science* Nr. 13 : ss. 95–120. doi: 10.1007/s10502-012-9180-7
- Dalen, Monica. (2015). *Intervju som metod*. 2., utök. uppl. Malmö: Gleerups utbildning.
- Deponte, Pernille. (2016). *Stadsarkiv i ny kostym : arkivanställdas upplevelser av den utåtriktade verksamheten*, (Masteruppsats) Lunds universitet.
- Eggeby, Eva & Söderberg, Johan. (1999). *Kvantitativa metoder: för samhällsvetare och humanister*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson-Zetterquist, Ulla. (2009). *Institutionell teori: idéer, moden, förändring*. 1. uppl. Malmö: Liber.
- Essen, Ulrik von (2021). *Arbete i offentlig förvaltning*. 3. uppl. Stockholm: Norstedts juridik.
- Fredriksson, Berndt. (2003). 'Postmodernistic Archival Science - Rethinking the Methodology of a Science', *Archival Science*, Nr. 3(2), ss. 177–197. doi: 10.1007/BF02435657.
- Geijer, Ulrika & Lövblad, Håkan. (2018). *Arkivlagen: en kommentar*. 2. uppl. Stockholm: Norstedts juridik.
- Holmberg, Annika (red.). (1994). *Arkiven i förändringarnas tid: kaos i organisationen - ordning i arkivet?* :arkivkonferens i Sollentuna den 18–19 maj 1994. Sollentuna: Sollentuna kommunarkiv.
- Ingrid Eriksson Karth & Anna Karin Hermodsson. (1995). Återsökning av information. I: Ulfsparre, Anna Christina (red.). (1995). *Arkivvetenskap*. Lund: Studentlitteratur, ss. 250–260.
- Jönsson, Lars-Eric, Persson, Anders & Sahlin, Kerstin. (2011). *Institution*. 1. uppl. Malmö: Liber.
- Karlsson, David & Gilljam, Mikael. (2015). *Den lokala demokratins utmaningar*. <https://demokratiutredningen.files.wordpress.com/2015/04/karlsson-gilljam-den-lokala-demokratins-utmaningar.pdf> [2022-04-22]

- Kulturdepartementet (1996) *Kulturpolitik* (Regeringens proposition 1996/97:3). Stockholm: Regeringskansliet
- Kulturdepartementet (2009). *Tid för kultur* (Regeringens proposition 209/10:3). Stockholm: Regeringskansliet
- Kulturdepartementet (2017). *Kulturarvspolitik* (Regeringens proposition 2016/17:116). Stockholm: Regeringskansliet
- Kulturutredningen (1993) *Kulturpolitikens inriktning: Slutbetänkande* (SOU 1995:84) Stockholm: Kulturdepartementet.
- Lindelöw Sjö, Eva & Harbe, Lars. (2015). *Vem bestämmer om arkiv i kommunen? Råd om styrning av den kommunala arkivverksamheten*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting. [Tillgänglig online]
- Losman, Beata. (1998). *Steg mot öppna kommunarkiv*. Göteborg: Göteborgs stadsarkiv.
- Meyer, John W. & Rowan, Brian (1977) Institutionalized Organizations: formal structure as Myth and Ceremony. I Powell, Walter W. & DiMaggio, Paul J. (red.) (1991). *The new institutionalism in organizational analysis*. Chicago: University of Chicago Press. ss. 41-63
- Montin, Stig & Granberg, Mikael. (2021). *Moderna kommuner*. 5. uppl. Stockholm: Liber.
- Nilsson, Sven. (2003). *Kulturens nya vägar: kultur, kulturpolitik och kulturutveckling i Sverige*. Malmö: Polyvalent.
- Powell, Walter W. & DiMaggio, Paul J. (1983). The Iron Cage Revisited: Instrumental Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. I Powell, Walter W. & DiMaggio, Paul J. (red.) (1991). *The new institutionalism in organizational analysis*. Chicago: University of Chicago Press. ss. 63-83.
- Ruterquist, Anna Christina & Hjertén, Anders. (2005). Vi sätter oss i ringen och tar varann i hand? Frågeställningar, möjligheter och farhågor inför ett fördjupat regionalt ABM-arbete I Molin, Märta & Wittgren, Bengt (red.) (2005). *Om ABM - en antologi om samverkan mellan arkiv, bibliotek och museer*. Härnösand: ABM resurs, Läns museet Västernorrland, ss. 16–21.
- Saarenheimo, Juhani. (1997). ”Clio eller Mnemosynes tjänare? De västerländska arkivens uppfattning om sin uppgift och roll under olika tider”. I: *Arkiv, samhälle och forskning*. Nr 2. ss. 57–71. [Tillgänglig online]
- SFS 1949:105 *Tryckfrihetsförordningen*. Stockholm: Justitiedepartementet L6

SFS 1974:152 *Regeringsformen*. Stockholm: Justitiedepartementet L6

SFS 1977:179 *Kommunallag*. Stockholm: Civildepartementet KO

SFS 1990:782 *Arkivlagen*. Stockholm: Kulturdepartementet

SFS 1991:900 *Kommunallag*. Stockholm: Finansdepartementet K

SFS 2013:791 *Förordning om särskilda arkivuppgifter för vissa kommunala arkivmyndigheter*. Stockholm: Kulturdepartementet

Siverbo, Sven. (2004). *Organisationskultur för framgångsrika kommuner : en studie av Munkedal, Sotenäs, Strömstad och Tanum*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. 2022*. Stockholm: Skolverket. <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan>

Smedberg, Staffan. (2012). Sverige. I Jörwall, L (red.) *Det globala minnet: nedslag i den internationella arkivhistorien*. Stockholm: Riksarkivet, ss. 231–260.

Sveriges kommuner och regioner. (2021). *Stad, benämningen*. <https://skr.se/tjanster/kommunerlandsting/faktakommunerochlandsting/stadbenamningen.2050.html> [2022-04-22]

Ulfsparre, Anna Christina (red.). (1995). *Arkivvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsdepartementet (1974) *Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga kulturpolitiken*. (Regeringens kulturproposition 1974:28)

Wahlström, Cristina. (1981). Tankar om den kommunala arkivfunktionen: dess framväxt och utveckling. *Arkivvetenskapliga Studier*. / Utgiven Av Sten Engström ... Saml. 5 / Utg. Av Lars Otto Berg ... ; Tillägnad Nils Nilsson. ss. 385–403.

Muntliga källor

Informant 1 [Intervjuad av författaren] 15 februari 2022

Informant 2 [Intervjuad av författaren] 17 februari 2022

Informant 3 [Intervjuad av författaren] 18 mars 2022

Bildförteckning

Figur 1. Diagram över antal kommunarkiv som ingår i ett kommunalförbund.

Figur 2. Diagram över antal kommunarkiv med kommunstyrelsen som arkivmyndighet.

Figur 3. Diagram över vilken förvaltning kommunarkivet tillhör.

Figur 4. Diagram över antal kommunarkiv som varit del av en omorganisation.

Figur 5. Diagram över antal kommunarkiv som ägnar sig åt de olika typerna av utåtriktad verksamhet.

Bilagor

1. Intervjuguide.
2. Enkät formaterad som formulär för analog distribution.

Bilaga 1: Intervjuguide

Organisation

- Vad är kommunarkivets kärnuppdrag ?
- Varifrån kommer uppdraget?
- Upplever du att ni har tillräckliga förutsättningar för att uppfylla uppdraget?
- Vad ser du för utmaningar med att uppfylla uppdraget? (förutom resursfrågor)
- Har ni ett fungerande e-arkiv?
- Hur tror du att den övergripande förvaltningen påverkar ditt uppdrag?
- Spelar det någon roll vilken förvaltning arkivet tillhör? (Vore det önskvärt att tillhöra en annan förvaltning?) Motivera.

Utåtriktad verksamhet, tillgänglighet

- Ingår utåtriktad verksamhet i ert uppdrag? Samverkan?
- Om inte, arbetar ni ändå med utåtriktad verksamhet?
- Om ja, hur motiverar ni detta arbete?

Yrkesroll, politik

- Påverkar den förvaltning du är anställd vid hur du ser på din yrkesroll?
- Påverkas verksamheten av det politiska styret? Varför?

Omorganisation

Frågorna under tema omorganisation ställdes endast till informant 2 som följd av information som framkommit i föregående mejlkontakt.

- Hur går tankarna kring den föreslagna omorganisationen? Fördelar, nackdelar?
- Varifrån kommer initiativet och i vilken utsträckning kan du påverka beslutet?

Bilaga 2: Enkät

Så här fyller du i pappersenkäten

Nedan ser du hur du markerar ett svarsalternativ, och hur du avmarkerar ett redan gjort val.

Korrekt markerat svarsalternativ

Inkorrekt markerat svarsalternativ, krysset ska vara mitt i rutan

Inkorrekt markerat svarsalternativ, krysset är alltför kraftigt

Ångrat val, svarsalternativet räknas inte som markerat

Vilken kommun tillhör arkivet?

Är arkivet del av ett kommunalförbund?

Ja

Nej

Om ja, beskriv vilka som samverkar

Är kommunstyrelsen arkivmyndighet?

Ja

Nej, annan

Ange vilken

Vilken förvaltning tillhör arkivet?

- Stadsledningsförvaltningen
- Kommunledningsförvaltningen
- Kulturförvaltningen
- Om annat, specificera

Vilken avdelning/enhet tillhör arkivet?**Har arkivet tidigare tillhört en annan förvaltning/avdelning?**

- Ja, arkivet har omorganiserats
- Nej
- Vet ej

När genomfördes den?**Vilka förändringar innebar omorganisationen? (beskriv skillnaden i organisationsstrukturen)****Vilka konsekvenser upplever du att det haft för verksamheten?**

Finns det några planer på omorganisation som innebär att arkivet kommer tillhöra en annan förvaltning/avdelning?

- Ja, det finns planer att det ska omorganiseras
- Nej
- Vet ej

Vilka förändringar innebär omorganisationen? (beskriv skillnaden i organisationsstrukturen)

Vilka konsekvenser upplever du att det har för verksamheten?

Hur många jobbar inom arkivet totalt?

Vilka yrkesroller finns representerade?

- arkivchef
- stadsarkivarie
- arkivarie
- e-arkivarie
- arkivassistent
- arkivpedagog
- administratör
- registrator
- övrig:

Förekommer utåtriktad verksamhet normalt sett (bortsett från pandemins begränsningar), om ja vilken typ?

- forskarservice
- studiebesök, visningar av arkivet
- arkivpedagogik gentemot skola
- föreläsningar
- utställningar
- förmedling av arkivmaterial via sociala medier
- förmedling av arkivmaterial via hemsida
- medverkan på arkivens dag
- Nej
- Vet ej
- Om annat, specificera

Förekommer det någon samverkan med andra arkiv, kulturinstitutioner eller föreningar som är avgörande för utåtriktat arbete?

- Ja
- Nej
- Vet ej

Beskriv med vem samverkan sker och vad den innebär